

02 **Kommentar:**
Om pisk, gulrot
og returavtaler

04 **Bistandskritikk:**
UDs korrupsjons-
regler rammer skjevt

24 **Økonomi:**
Afrikanske land
i ny gjeldskrise

Her er de
som tar over
etter Disney
Side 32

BISTANDSAKTUELT

NR 1 – FEBRUAR 2019 www.bistandsaktuelt.no

FAGBLAD OM BISTAND OG UTVIKLING

Er dette prisen for en billig bukse?

- I Bangladesh jobber rundt 3,5 millioner mennesker med å sy billige merkeklær til rike land.
- Bare rundt 2 prosent av prisen du betaler for et plagg laget i Bangladesh går tilbake til tekstil-arbeideren.
- Les hva som skjedde da «Itabo» (22) og hennes kolleger demonstrerte for høyere lønn. **Side 16**

Bobita mener tekstilarbeiderne har rett på bedre lønn. Etter seks år med fabrikk-arbeid er det fortsatt bare så vidt hun klarer seg økonomisk.
Foto: Fabeha Monir

**Ernas røde
kantspiller**
Portrettet – Side 28

En bistands-gigant som kan

KOMMENTAR: Bare noen uker ut i fireparti-samboerskapet er det allerede full krangel mellom KrF og Fremskrittspartiet om bistandspolitikk, skal vi tro innslag på TV2 nylig. Begge sider bruker harde ord, men forstår alle aktører kompleksiteten i saken?

Foreløpig er det utviklingsminister Dag-Inge Ulstein (KrF) og ulike Frp-topper som er vpendragerne i tvekampen om utviklingspolitikkenes sjel. Som vanlig er det forholdet mellom norske egeninteresser og utviklingspolitikkenes ideelle mål som skaper strid, og komplikasjonene oppstår i grenselandet mot norsk flyktning- og asylpolitikk.

KrF og Frp tolker en formulering i den nye regjeringsplattformen vidt forskjellig:

«Regjeringen vil bruke Norges posisjon, blant annet som bistandsyter, til å sikre flere returavtaler og øke aksept for prinsippet om at alle land har plikt til å ta imot egne borgere.»

Som alltid er det KrF som forsvarer prinsippet om at det er utviklingslandenes interesser som må ha forrang på dette politikk-feltet. Mens Frp vil bruke bistanden for å presse fram samarbeidsvilje fra bistandsmottakere, med et mål om å få avviste asylsøkere returnert til sine hjemland.

Ulstein, med bakgrunn fra rødt byrådsamarbeid i Bergen, fastslår ganske utvetydig og overraskende kategorisk: Utviklingspolitikken skal «aldri brukes for å få noe tilbake. Det er ikke egeninteressene våre som skal styre når vi skal innrette den.»

«KrF styrer den posten her»

I tilfelle noen skulle være i tvil om statsrådets vilje til å la Frp få innflytelse i returavtale-saken, gjør han det helt klart - i intervju med TV2:

– KrF styrer den posten her, og vi skal ikke bruke bistands- og utviklingshjelp til å presse og kutte i hjelp for å få det på plass.

I Fremskrittspartiet er det neppe noen jubel over den røde utviklingsministerens tydelige tale. Partiet har lenge ergret seg over at mange utviklingsland er lite villige til å ta imot egne borgere som er blitt avvist i det norske asylsystemet. Og har ikke ethvert land plikt til å ta sine egne borgere tilbake? spør de.

De fleste, uansett politisk ståsted, vil mene at dette er en internasjonal forpliktelse. Samtidig er det stor uenighet om hva som er egnet framgangsmåte og gode virkemidler for å få det til.

Både innvandringspolitisk talsmann Jon Helgheim og nestleder Sylvi Listhaug har meldt seg på i køen av Frp-ere som ønsker å tale den nye, «røde» KrF-ministeren midt imot.

– Nå har vi endelig fått det i regjeringsplattformen at vi skal bruke bistand som pressmiddel

i flyktningpolitikken, sier Helgheim, mens Listhaug repeterer det samme på sin facebook-side.

Justisminister og Frp-politiker Wara, som styrer et departement med større detaljkunnskap om erfaringene med bistand og returavtaler, er noe mer neddempet enn sine to partikolleger.

– Vi skal bruke bistand som et virkemiddel for å få flere returavtaler. Hvordan vi helt konkret vil gjøre det, må vi komme tilbake til, sier han til TV2.

I Waras variant av Frp-språk har «pressmiddel» altså blitt til «virkemiddel», mens den konkrete metodebruken er under vurdering.

Press er lite egnet

Trolig har justisministeren for lenge siden skjont det samme som byråkrater i to departementer; utenriksdepartementet og justisdepartementet: Å true med bistandskutt i et slikt spørsmål er verken egnet til å skape gode bilaterale relasjoner eller særlig effektivt i å skape ønskede resultater.

Frps Listhaug og Helgheim lever tilsynelatende fortsatt i en slags etterkrigsdrøm der bistandsgivere kunne bruke sine bistandspenger til å presse fram en gitt politikk i et fattig land gjennom å skru av eller på bistand.

– Hvor effektivt er det å true og lokke land til returavtaler? ble Helgheim spurt av TV2.

– Det er mer effektivt enn å reise rundt på diplomatiske møter og ynte frempå, sier Frp-profilen.

Den påstanden er det nok mange diplomater og embetsmenn som vil bestride eller nyansere.

At små givere skal true med å trekke tilbake bistand er i 2019 knapt nok egnet til å skremme det minste utviklingsland i Afrika. Bistandens og bistandsgivernes glanstid er for lengst over. De fattige landene har med årene blitt rikere, de alternative kapital-kildene er blitt flere, Kina og andre land har kommet inn som långivere og investorer, mens bistanden har blitt mindre viktig. I takt med denne utviklingen har også utviklingslandenes selvbevissthet økt.

900 000 flyktninger og 2,8 millioner IDPs

Norges nye utviklingsminister besøkte nylig Etiopia. Dette er ett av

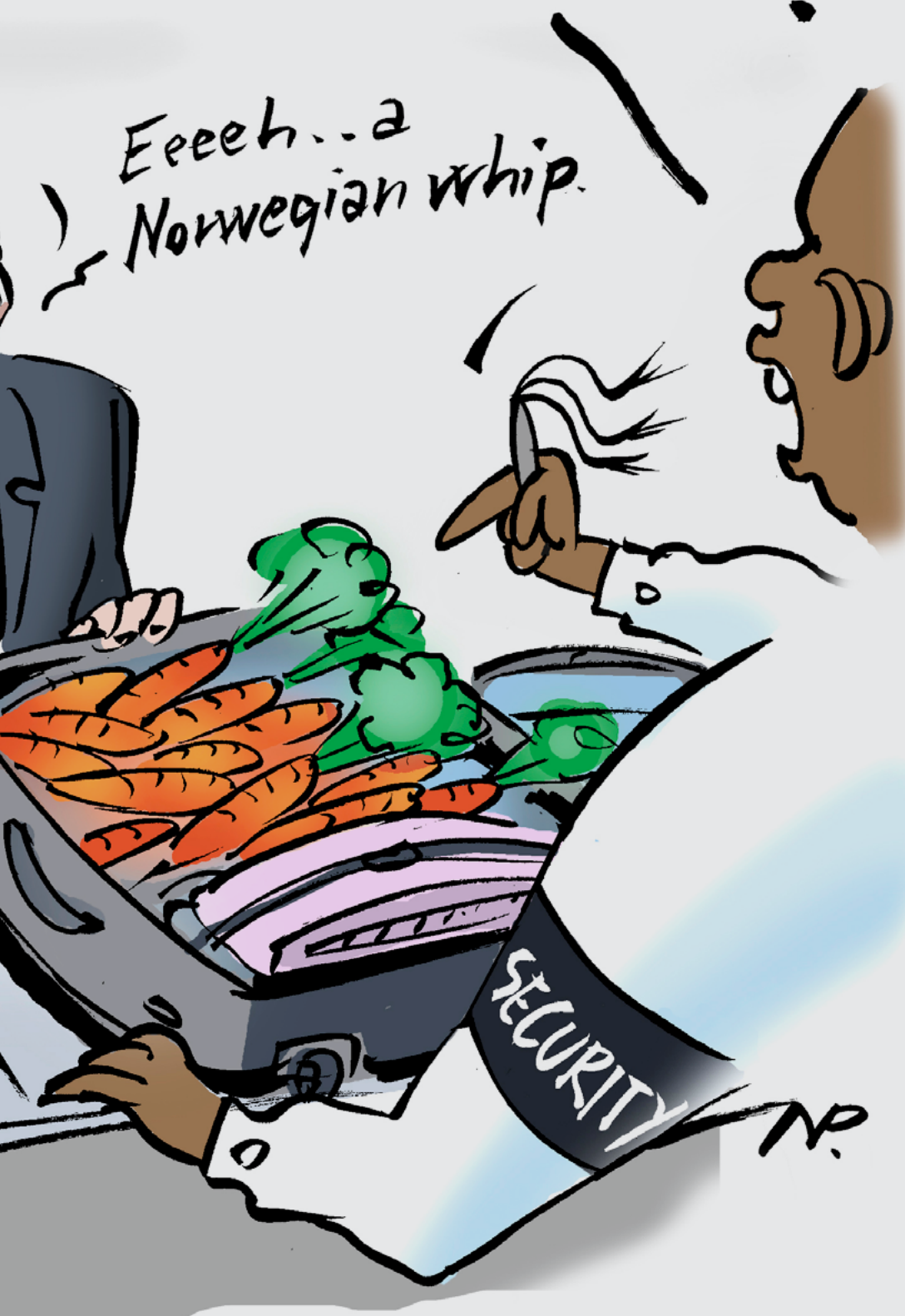

Kommentar Gunnar Zachrisen

presser fram resultater?

What is this?

de «asyllandene» der Norge har slitt med å få returnert avviste asylsøkere. En viktig grunn er selvsagt at Etiopias egne flyktningproblemer framstår som en del mer alvorlige enn Norges; herunder drøyt 900 000 flyktninger og 2,8 millioner internt fordrevne. I tillegg er også hundretusener av arbeidsmigranter nylig kastet ut fra Saudi-Arabia.

Mot en slik bakgrunn vil man kunne ha forståelse for at det fattige Etiopia ikke vil sette det rike Norges beskjedne utfordringer (p.t. omlag 300 avviste etiopiske asylsøkere) høyt på agendaen. Svært arbeidskrevende er det også når en rekke land skal ha svar på spørsmål om identitet og reisedokumenter for etiopiere i utlandet. Landets egne flyktningproblemer fører selvsagt til enorme belastninger på statsapparatet både økonomisk og administrativt.

Dessuten har Etiopia liten egeninteresse i å ta imot avviste asylsøkere. Migrantinntekter er viktig for både for Etiopia og en rekke andre fattige land i verden. «What's in it for us», spør politikere i disse landene seg selv - når norske statsråder eller embetsmenn banker på døra og ber om fortgang i id-sjekk, reisedokumenter eller andre retur-prosedyrer.

Den totale verdien av migrantpenger i verden er i dag tre ganger så høy som den internasjonale bistanden. For enkeltland med store migrantgrupper i utlandet har pengene både blitt viktige for velferd og som investeringsmidler i hjemlig næringsliv.

For enkeltfamilier i fattige land kan migrantpengene være selve gullbilletten til «reisen» mot et bedre liv, og finansierer en hel rekke av hverdagens mer eller mindre prekære behov. «School fees, weddings, funerals, a house for elderly parents, or the Sugar Feast at the end of Ramadan - there are countless reasons for people in the diaspora to send money back home to their families», skriver nettstedet AllAfrica.

Jo mer migrantpenger husholdninger i et fattig land mottar, jo større er også den politiske betydningen. For lokale politikere som ønsker gjenvalg er det ingen vintersak å bidra til å ødelegge for velgernes økonomiske utsikter.

I den nye debatten om regjeringsplattformens punkt om returavtaler og bistand er det viktig å forstå at bistandsvirkemiddelet både kan brukes på en positiv og en negativ måte. Et positivt tiltak for Etiopia

kan for eksempel være å styrke administrativ kapasitet og bygge opp et senter for reintegrering av etiopiske migranter (fra blant annet Saudi-Arabia og europeiske land). Et slikt tiltak har naturlig nok mye større gjenklang i Addis Abeba enn å rasle med sablene.

Lar dagens Etiopia seg presse?

Etiopia er fattig, men ikke på lang tid nær så fattig som før. Landet har de siste par tiårene hatt en betydelig økonomisk vekst. Næringslivet fungerer bedre, og tiltrekker seg mye mer utenlandsk kapital enn tidligere, blant annet fra Kina.

Landet mottar fortsatt en del internasjonal bistand, men det er bare å fastslå: landet er lite avhengige av den norske. En rask sjekk på *Utenriksdepartementets tilskuddsportalen* viser at landet mottok 433 millioner kroner i norsk bistand i 2018. Men det meste er penger via multilaterale kanaler og ikke-statlige organisasjoner, penger som en utviklingsminister ikke kan «skru av og på». Hva så med stat-til-stat-bistanden? Den norske bistanden til statlige institusjoner i Etiopia var i fjor på kun 37 millioner kroner, fordelt på sektorer som høyere utdanning og landbruk, viser de foreløpige statistikk tall for fjoråret.

Sett opp mot Etiopias raskt voksende nasjonalinntekt og landets statsbudsjett på om lag 34,5 milliard kroner blir disse pengene som småbeløp å regne. Og den norske bistanden er i hvert fall ikke egnet til å presse fram en viss atferd ved hjelp av negative sanksjoner mot et svært selvbevisst land.

Kanskje var det noen slike vurderinger også statsminister Erna Solberg hadde i bakhodet da hun midt oppe i mediestriden lanserte sine egen tolkning av returavtaleformulering. Hun avviste at Norge skulle true med å trekke bistand for å få på plass returavtaler. – Men det skal være del av dialogen, sa statsministeren.

Dermed håpet hun at norsk politikk skulle ha blitt tydeliggjort, mens både KrF og Frp kunne gå ut av kampsonen uten å føle seg som tapere. De nærmeste to årene vil vise om dette er nok til å bilegge striden. ■

Denne kommentaren er en oppdatert versjon av en artikkel som tidligere har vært publisert på våre nettsider.

4 **Aktuelt**

Norsk null-toleranse stanset nødhjelp:

Skyldig til det motsatte er bevist?

Vage anklager om økonomisk mislighold ved et norskstøttet prosjekt i Somalia førte til at flere hundre tusen mistet humanitær hjelp. Den erfarne bistandsarbeideren Svein Olsen er kritisk til hvordan UD og norske organisasjoner praktiserer sin null-toleranse for korrupsjon.

Av Nina Bull Jørgensen og Tor Aksel Bolle

Anklagene var diffuse. De bar preg av insinuasjoner og vage mistanker om at noe ikke stemte, sier Svein Olsen. Bistandsveteranen har jobbet med bistand i flere tiår både ute og hjemme – først i Norad, senere i Norsk Folkehjelp, og nå som selvstendig konsulent.

Olsen har lenge vært kritisk til hvordan UD, Norad og de norske organisasjonene håndterer anklager og mistanker om bistandspenger på avveie. Blant annet er han kritisk til hvordan norske aktører opptrer over-

for lokale partnerorganisasjoner.

– I dette tilfellet førte de vage mistankene og en firkantet norsk antikorrupsjons-praksis til at et område med flere hundre tusen mennesker mistet viktig bistand. Det var viktigere for Norges representanter å kunne gjøre rede for hver krone enn å se på hvilke resultater som faktisk ble oppnådd i lokalsamfunnene, sier Olsen.

Nødhjelpen stoppet opp i to år

Prosjektet han viser til var drevet av Norsk Folkehjelps lokale partnere i et svært vanskelig tilgjengelig område i Somaliland/Puntland. Ifølge Olsen var

dette et sårbart område hvor tørke og sult var utbredt og hvor det var få andre internasjonale organisasjoner tilstede.

– Folkehjelpen hadde jobbet der i 20 år, og hadde bygd opp mye gjensidig tillit, kunnskaper og gode lokale kontakter, sier Olsen.

Varslingssaken, som begynte i 2015, førte til umiddelbar frys i den norske bistanden på 6-7 millioner kroner årlig til det sårbare området med rundt 400 000 innbyggere.

– Etter en to år lang prosess ble saken «kvittert ut» av UD, uten krav om tilbakebetaling av penger. Men programmene og samarbeidet med lokale partnere ble aldri gjenopptatt, forteller Olsen.

– Ingen gjensidighet

De lokale samarbeidspartnerne til norske organisasjoner har lite rettsvern når en anklage om mislighold eller korrupsjon dukker opp, mener Olsen.

– De blir ansett som skyldige inntil

det motsatte er bevist. De som er beskyldt for «noe» får i mange tilfeller ikke engang forklart skikkelig hva de er beskyldt for. Ofte er det ingen reell dialog; prosessen er enveis og preget av store maktforskjeller mellom de lokale organisasjonene og deres norske partnere, sier Olsen.

Det er også et problem at motivet til *den som varslar* sjelden blir undersøkt, mener han.

– Motiver for varsling kan variere. Det kan være alt fra ekte bekymring for midler på avveie til lokale konflikter eller personlige motsetninger og maktkamp. Min erfaring er at varslerens motiv sjelden blir sjekket. Dermed kan løse anklager fra for eksempel en misfornøyd tidligere ansatt få enorme konsekvenser, sier han.

«Kafka-prosess»

Når varslingen er registrert hos UD eller hos den norske organisasjonen ender man ofte med en slags «Kafka-prosess», mener bistandsveteranen.

– I mange saker blir en revisor ko-

Norsk støtte til et prosjekt i Somaliland/Puntland ble stanset etter et varsel om mulig mislighold. Etter to år ble saken avsluttet, uten at mislighold ble bevist. Bistandsveteran Svein Olsen mener saken viser at norske korrupsjonsregler er for firkantet.

Foto: Feisal Omar /NTB scanpix

blet inn. Den lokale organisasjonen får bare beskjed om at det kommer en revisor, en kontrollør. Dette er ofte en konsulent utenfra uten lokalkunnskap. Kontrollørene er per definisjon mistenksomme og mangler ofte kunnskap om organisasjonen og konteksten. Organisasjonen som er anklaget havner umiddelbart i et dårlig lys. Og midler og støtte fryses i prosessen, poengterer Svein Olsen.

– Det er typisk at andre giverland og internasjonale partnere også blir varslet. Og så oppstår det et press om at alle skal følge det samme mønsteret – alle fryser sin støtte. For de lokale organisasjonene og de mest

sårbare lokalsamfunnene kan dette være en katastrofe.

– Enorm maktforskjell

Kristin Bjarå, som er utenlandsleder i KFUK-KFUM Global, mener i likhet med Svein Olsen at den norske null-toleransepraksisen har en rekke uheldige sider.

– Nulltoleranse for korrupsjon er viktig, men i dagens praksis er det en total makt-ubalanse: Man har UD/Norad og de norske organisasjonene på den ene siden og de lokale organisasjonene på den andre, sier hun.

– Det virker som de norske organisasjonene er redde for å bli avskrevet av UD. De frykter muligens at de vil miste framtidige bevilgninger. Og de føler et press der kravene er absolutte: Hvis noen mener du ikke kan redegjøre for hver minste krone, risikerer du en straffereaksjon før noe som helst er bevist.

– Men vi har jo strenge regler og et strengt regime for å beskytte

Kristin Bjarå, KFUK-KFUM Global.

Svein Olsen, konsulent og bistandsveteran.

– Man må unngå at partneren føler seg overkjørt

– Hele organisasjoner bør ikke straffes når enkeltpersoner i eller utenfor organisasjonen gjør noe galt, mener generalsekretær Hjalmar Bø i Digni, misjonens nettverksorganisasjon.

HAN UNDERSTREKER AT arbeidet mot korrupsjon er svært viktig. Samtidig ønsker Bø velkommen en debatt om hvordan man skal praktisere den norske null-toleransen parallelt med at man viser respekt for den lokale partneren.

Dignis generalsekretær mener en altfor streng praktisering av nulltoleranse-prinsippet kan føre til at organisasjoner kvier seg for å melde fra, og at norske organisasjoner styrer klar av de mest krevende områdene å jobbe i.

Tør man jobbe der nøden er?

– Risikoen for penger på avveie er størst i de fattigste områdene. Faren er at man ikke tør å jobbe der nøden er størst.

Også Digni har hatt tilfeller der lokale partnere er blitt mistenkt etter en varsling, men der det senere har vist seg at mistanken er ubegrunnet.

– Slike saker er svært krevende å håndtere. Folk føler seg mistenkeliggjort. Samtidig ønsker vi å ta varsler på alvor, sier Bø.

Han forteller at noen av disse sakene har medført frys av pengeoverføringer i en periode. I andre tilfeller har finansieringen fortsatt.

– Det er helt klart at slike saker går utover gjennomføringen av prosjekter. Stor grad av mistenksomhet kan skape usikkerhet hos lokal stab. Men det kommer også an på formen på varslingen og hvordan revisor går fram.

Digni føler krysspress

– Tror du noen lokale partnere kan ha opplevd Digni som unødvendig streng i sin praktisering av nulltoleransen?

– Jeg ser ikke bort fra at noen kan ha opplevd oss som strenge. Og det er greit nok. Derimot er det beklagelig om de føler seg overkjørt og ikke lyttet til.

Digni-sjefen sier at organisasjonen i noen tilfeller kan føle et krysspress.

– Vi har jo «et dobbelt oppdrag». Vi skal både bidra til kapasitetsbygging av partnerorganisasjoner og ha en kontrollfunksjon som forvalter av UD/Norad-midler. Hvis vi ikke helt fra starten av er bevisste og tydelige nok på kontrollrollen, kan det være at lokale partnere plutselig føler at vi får «et annet ansikt», sier Bø.

Det er ikke til å komme utenom at man som giver representerer makt, understreker han.

– Men vi ønsker å utøve den-

ne makten på en måte som gjør at våre partnere føler de blir behandlet med respekt og verdighet, sier Dignis generalsekretær.

Hjalmar Bø, Digni

– Utfordrende balansegang

– I dag bærer de norske organisasjonene 100 prosent av risikoen for økonomisk mislighold, samtidig som vi samarbeider med lokale organisasjoner i noen av verdens mest korrupsjonsutsatte land. Det er utvilsomt en utfordrende balansegang, sier Gry Ballestad som er leder for utvikling og humanitært samarbeid i Norsk Folkehjelp.

Hun understreker at Folkehjelpen stiller seg bak prinsippet om nulltoleranse for korrupsjon, men ønsker velkommen en diskusjon om hvordan dette skal praktiseres.

– En viktig del av arbeidet vårt er å styrke lokale organisasjoner og gi dem nødvendig oppfølging for å møte de stadig skjerpede kontrollkravene. Vi skulle gjerne sett at det var større forståelse for at dette også medfører økte kostnader både for oss og våre partnere, sier Ballestad.

Hun understreker at Norsk Folkehjelp har strenge kontrollrutiner, men sier samtidig at det ikke alltid er slik at utbetalinger til lokale partnere stanses selv om det er mistanke om korrupsjon.

Ingen automatikk

– Hvis mistanken om korrupsjon kun dreier seg om én eller få personer, er det ikke automatikk i at alle midler fryses. Vi forsøker også å unngå at en mistanke som gjelder noen få får store konsekvenser for nødhjelpsutleveringer eller utbetaling av lønn til lokalt ansatte.

– Hender det at dere er for strenge eller overreagerer?

– Enkelte saker kunne nok vært håndtert annerledes, men det er lettere å se i ettertid når man har alle fakta. Vi bruker erfaringene fra slike saker til å forbedre rutinene våre, og har også god dialog med UD og Norad i slike saker. ■

« De lokale samarbeidspartnerne blir ansett som skyldige inntil det motsatte er bevist. »

Svein Olsen

6 Aktuelt

Norad: Frys av penger må gjøres

Svend Skjønberg, Norad.

– PRINSIPPET FOR granskere som undersøker mistanker om mislighold av norske bistandspenger er som i rettspleien, nemlig at mistenkte er uskyldig inntil det motsatte er bevist. Granskerne skal avdekke fakta, ikke tildele skyld, sier Svend Skjønberg som leder Norads varslingssteam.

Han forklarer at avtalene Norad og UD har med organisasjonene de samarbeider med innebærer at organisasjonene umiddelbart skal varsle ved mistanke om misligheter. Deretter skal de granske forholdet selv.

Skjønberg legger ikke skjul på at det kan være kr vende for en del organisasjoner.

– Det kan bli dyrt, og det er lett å trå feil. Derfor oppfordrer vi alle som melder om mistanke om å gå i dialog med Norad om hvordan granskningen best kan utføres. Varslervern er viktig, og undersøkelser må utføres slik at uskyldige aktører i minst mulig grad rammes, sier Skjønberg.

Han mener det har vært økende kunnskap om internkontroll blant norske bistandsorganisasjoner de senere årene.

– Det er færre og færre organisasjoner som opplever det som et dilemma at et partnerskap også innebærer plikter om åpenhet, etterrettelighet og kontroll, sier Skjønberg.

Ifølge sjefen for Norads varslingssteam er frys av midler i dag som regel målrettet og ikke så langvarig som før.

– Eksemplet som Olsen trekker frem fra Somalia er fra en del år tilbake. I dag vil organisasjoner ofte selv foreslå for Norad hvordan de umiddelbart har møtt mistanken

eller misligholdet. Om avviket er tettet, og det synliggjøres for Norad, så faller argumentet for frys av midler bort, sier Skjønberg.

– Men ser du at frys av penger bare ved mistanke kan oppleves urettferdig for blant andre uskyldige ansatte som mister lønn og kanskje jobb?

– Jeg har forståelse for det. Men ofte kan det være forsvarlig å utbetale lønninger til ansatte som ikke har vært del av misligholdet, selv om deler av støtten til organisasjonen er frosset. I blant engasjeres en annen organisasjon eller en profesjonell forvalter for å styre pengene eller å gjennomføre aktiviteter til tilskuddsmottaker har reelt kontroll.

Skjønberg mener «frysinstituttet» har vært med på å høyne organisasjonenes bevissthet om god internkontroll. Han påpeker at UD og Norad på slutten av fjoråret kom med nye føringer for hvordan nulltoleransen for korrupsjon skal praktiseres.

Nå kan organisasjoner med god internkontroll som varsler hurtig i gitte tilfeller føre det misligholdte beløpet tilbake til prosjektet, og ikke til UD eller Norad. De slipper dermed det en del organisasjoner tidligere har opplevd som «dobbel betaling»; at de både betaler de pengene som mangler til prosjektet og betaler tilbake til Norad eller UD.

– Jeg tror og håper dette blir et ytterligere insentiv for å fortsette vårt felles utfordrende, men viktige arbeid for nulltoleranse til misligheter i norsk bistand, sier Skjønberg. ■

– Mistet både verdighet og livsviktig bistand

– MISTANKENE, PÅSTANDENE og etterforskningen som ble satt i gang fikk massive negative følger for våre lokale partnere. Alle nødhjelpsprogrammene måtte stoppes, ansatte mistet jobbene sine, og våre lokale partnere måtte stoppe sine aktiviteter i lokalsamfunnene, sier Khamis Chome, tidligere leder for Norsk Folkehjelp i Somalia.

Han viser til varslings-saken fra 2015, som involverte flere av Somalias mest sårbare områder. Varslinger fra én ansatt i NPA Somalias administrasjon resulterte i en lang liste over saker og mistenkte: Den omfattet blant andre alle partnerne til Norsk Folkehjelp (NPA) i Somalia, samt ledelsen i NPA Somalia.

– Våre lokale partnere reagerte sterkt på mistenkeliggjøringen. De følte at de mistet verdighet, at de ikke ble vist respekt i prosessen, sier Chome.

Undersøkelsene var preget av minimalt med dialog, forteller den tidligere landssjefen i Somalia.

Etter en to år lang prosess var konklusjonen også at det ikke var mulig å bevise at korrupsjon hadde funnet

sted. Saken ble da avsluttet av Sentral kontrollenhet i norsk UD, uten krav om tilbakebetaling av midler. Men i løpet av den tiden prosessen tok var alle relasjoner til lokale partnere ødelagt.

– De lokale organisasjonene hadde hatt et forhold til Folkehjelpen i over 20 år, preget av tillit og respekt. Plutselig følte de at den norske organisasjonen behandlet dem som kriminelle. De lokale partnerne har ennå ikke kommet seg på beina igjen etter at Norsk Folkehjelp og andre givere frøs alle midler i en lang periode.

– På hvilken måte har prosessen skadet lokalsamfunnene?

– Det var nesten ingen andre internasjonale bistandsaktører til stede i det aktuelle området. Mens Norsk Folkehjelp hadde vært der kontinuerlig helt siden 1993. Etterforskningen førte til at nesten all bistanden til lokalsamfunnene i området ble kuttet. Og timingen var maksimalt uheldig da områdene det gjaldt opplevde en periode med den verste tørken på mange tiår, forteller Khamis Chome, som ikke lenger jobber for Norsk Folkehjelp i Somalia. ■

skattebetalernes penger. Hva er alternativet?

– Frysing av midler vil kanskje rettferdiggjøre bruken av skattebetalernes penger, og kan være det riktige å gjøre mens en sak blir gjennomgått. Men da er det viktig at man har kapasitet til å følge opp, understreker Bjorå.

I dag kan det gå svært lang tid før en anklage blir skikkelig undersøkt, mener hun.

– Da skapes det mye usikkerhet. Kanskje ender saken med at man ikke finner noe kritikkverdige, men innen det er avklart har ofte den lokale organisasjonen måttet legge ned alle aktiviteter, og prosjektet er i realiteten dødt.

Partnerforhold ødelagt

Partnerforhold til lokale organisasjoner blir ofte ødelagt, forklarer Bjorå videre. Og hun understreker at slike prosesser også har menneskelige kostnader; de lokalt ansatte, som ofte har familie og barn, blir gående uten lønn over lang tid.

– Det forventes at de ansatte skal være på plass og hoste opp regninger og kvitteringer fra kanskje to år tilbake. Man blir forventet å fortsette å gå på jobb hver dag fra 8-16, uten å få lønn.

Bjorå mener ette er med på å svekke tilliten til de norske organisasjonene, og skaper større ubalanse i maktforholdet.

– Virker mot sin hensikt

– Mener du det kan virke mot sin hensikt å slå så hardt ned på varslingsaker og mistanker?

– Ja, det tror jeg. Og jo sterkere reaksjoner, jo større konsekvenser – dess mer vil folk vegre seg for å si ifra. Med mindre de har egne beveggrunner, sier Svein Olsen.

– Jeg frykter at norske organisasjoner kan ende opp med å kvie seg for å melde fra, fordi man da frykter en kostbar granskning. Krav om store tilbakebetalinger, som i en del saker ikke står i stil med det faktiske misligholdet, kan også føre til at organisasjoner kvier seg. Jeg tror alle organisasjoner ønsker å handle etter nulltoleranse-prinsippet, men jeg frykter at dagens praksis kan være skremmende for organisasjonene, og dermed virke mot sin hensikt.

Det er viktig å være klar over hvor dramatisk dette kan være for lokale

organisasjoner, legger Kristin Bjorå til.

– Ofte ender det med kroken på døra, og lokalansatte mister levebrødet sitt.

Raskere repons må til

– Hvordan kunne dette gjøres bedre?

– Det burde vært mer dialog, slik at de lokale organisasjonene blir hørt underveis. Når midler blir fryst, er det også viktig å komme i gang med granskningen så fort som mulig, sier Bjorå.

– En stor utfordring er at granskningen krever så mye kapasitet og har så høye kostnader at det ender med at organisasjonen legges ned, i stedet for å bygge den opp og lære av prosessen. For vi jobber ikke med perfekte organisasjoner. Og vi jobber ikke i land hvor alt fungerer optimalt, tilføyer utenlandslederen for KFUK-KFUM Global.

Kanskje handler varslingen kun om én person, og ikke en hel organisasjon. Likevel blir fort hele organisasjonen straffet, forteller hun videre.

– Jeg mener man kun burde fryse all støtte først når det er dokumentert alvorlig korrupsjon, understreker Bjorå.

Større giveransvar

Norske organisasjoner har et stort ansvar når de velger å støtte og jobbe i sårbare lokalsamfunn. Derfor bør de bruke mer midler på styrke kapasiteten hos lokale partnerorganisasjoner, mener Svein Olsen.

– Hvis du først tar ansvar for å gå inn i et lokalsamfunn og jobbe med en lokal partner, er det viktig å ruste opp en svak administrasjon og svak økonomistyring. For ofte er det nettopp svak økonomistyring som fører til anklager om at «korrupsjon kan ha funnet sted».

Bistandsveteranen håper flere i det norske bistandsmiljøet vil ta del i diskusjonen og dele sine erfaringer.

– Jeg håper flere tør å gå i dialog med Norad og UD om dette. Jeg vet at mange er kritisk til dagens praksis, men ikke ønsker å fronte en kritikk. Dette er et veldig sensitivt tema, sier Olsen. ■

Norad og UD bebuder på sin side nye regler, som de mener i noen grad vil imøtekomme organisasjonenes bekymringer (se egen sak).

Svein Olsen har flere tiårs erfaring fra bistandsarbeid i mange land. Han er kritisk til hvordan Norad/UD og norske organisasjoner praktiserer nulltoleransen for korrupsjon. På bildet er Olsen på jobb i Somalia sammen med Mama Hawa fra organisasjonen GECPD.

Foto: Privat

Norske bistandspenger skulle gi ungdommer i Øst-Afrika muligheten til et bedre liv gjennom idrett. Men utro tjenere stakk rundt fem millioner kroner i egen lomme. Dette var en av de største sakene hvor norske bistandsmidler havnet på avveie i fjor. Foto: Digni

Bistand på avveie:

Underslag, ran og falske bilag

Systematiske underslag. Valutasvindel. Grovt ran. Dette er blant grunnene til at deler av norsk bistand havnet i feil lommer i fjor. Siden 2007 har Norge krevd tilbake rundt 115 millioner kroner.

Av Tor Aksel Bolle

Totalt måtte norske organisasjoner betale tilbake om lag 19 millioner bistandskroner i fjor.

– Vi evner ikke å avdekke alt, men jeg er ganske sikker på at vi i samarbeid med partnerne våre avdekker mer av misbruket i dag enn det vi klarte for en del år siden, sier UD's kontrolldirektør Nils Haugstveit.

Han mener det er vanskelig å si noe sikkert om det totale omfanget av hvor mye norske bistandspenger som havner på avveie.

62 saker

I 62 saker måtte bistandsorganisasjoner betale tilbake misligholdte midler til staten i fjor.

Dette var i all hovedsak saker som omfattet offentlige penger norske or-

ganisasjoner hadde fått av Norad og UD for å gjøre bistandsarbeid. De aller fleste sakene skyldes svindel og mislighold hos lokale partnere.

I mange saker er pengene i de lokale prosjektene «borte», det vil si at de ikke kommer til rette i landet der de skulle vært brukt til bistand. Som UD's avtalepartnere må de norske organisasjonene likevel betale inn det UD og Norad krever tilbake.

Over 1000 saker

Sentral kontrollenhet i Utenriksdepartementet og Norads varslingsenhet er den statlige bistandsforvaltningens egne korrupsjonsjegere. Disse to enhetene har ansvaret for å kontrollere at norske bistandspenger ikke havner i feil lommer eller misbrukes.

I januar kom UD-kontrollenhetens siste kvartalsrapport for 2018, og fjorårets «korrupsjonsregnskap» kan dermed gjøres opp.

Siden 2007 har UD og Norads korrupsjonsjegere avsluttet over 1087 saker hvor det har vært mistanke om mislighold av norske bistandspenger. 443 saker har ført til en reaksjon fra norske myndigheter. Som regel har de krevd penger tilbakebetalt.

Til sammen er om lag 115 millioner kroner tilbakebetalt i disse årene. Underslag, svindel og bestikkelser,

samt manglende dokumentasjon for hvordan pengene er brukt, er de vanligste årsakene til at penger blir krevd tilbake.

Ofte er det de norske organisasjonenes egne undersøkelser som gjøre at underslag blir oppdaget hos dem selv eller hos lokale partnere. Det er en relativt liten andel av sakene som er et resultat av eksterne tips.

97 nye saker i fjor

Kontrollinstansene i UD og Norad avsluttet i alt 124 saker i fjor. Samtidig fikk de inn 97 nye saker der det var mistanke om norske penger på avveie. I 62 av sakene som ble avsluttet i fjor krevde Norad og UD penger tilbake.

– Antall saker er ganske stabilt sammenliknet med foregående år, sier Haugstveit.

Han opplyser at andelen saker knyttet til Norads støtteordning for ikke-statlige organisasjoner har økt. Dette er penger som går via norske (og enkelte utenlandske) organisasjoner til deres lokale partnere, og der målet er å fremme langsiktig utvikling og fattigdomsbekjempelse.

I 26 av disse sakene krevde staten tilbakebetalt beløp som lå over 100 000 kroner.

Grove underslag

I fem av sakene i fjor ble det betalt tilbake beløp over en million kroner. Flere av disse sakene dreide seg om alvorlig svindel og underslag.

Den største saken i 2018 gjaldt kristne idrettsorganisasjoner i Kenya, Uganda og Tanzania. Alle var tilknyttet organisasjonen CHRISC. Her stod ansatte bak grovt underslag av til-

sammen nærmere fem millioner kroner.

Organisasjonene drev med idretts tiltak, og mottok Norad-støtte via de norske organisasjonene Digni, Strømmestiftelsen, Norges Idrettsforbund, Norsk Folkehjelp og Atlas-alliansen. Til sammen betalte de norske organisasjonene tilbake rundt fem millioner kroner.

Det ble også oppdaget omfattende underslag i den lille norske organisasjonen Deaf Aid. En tidligere ansatt, som hadde en lederstilling, er hovedmistenkt for å ha svindlet organisasjonen for rundt fem millioner kroner i Kenya og Tanzania.

Den norske organisasjonen, som var drevet av ildsjeler i Hallingdal, er nå slått konkurs. Norad har et krav på rundt fem millioner kroner, men pengene blir neppe betalt tilbake. Fordi pengene ikke er betalt tilbake er saken ennå ikke avsluttet av Norad og er derfor ikke med i statistikken.

Valutasvindel på Madagaskar

En annen stor sak dreide seg om svindel av norske nødhjelpspenger på Madagaskar. Via forfalskning av banktransaksjoner, forfalskning av bilag og manipulering av vekslingskurser lurte ansatte i Røde Kors Madagaskar til seg flere millioner norske bistandskroner over flere år.

Pengene kom fra utenriksdepartementet og gikk via Røde Kors Norge.

Det var Røde Kors Norge som oppdaget svindelen. Saken endte med at organisasjonen tilbakebetalte totalt rundt 2,7 millioner kroner til UD og brøt samarbeidet med sin søsterorganisasjon på Madagaskar. ■

Nils Haugstveit, kontrolldirektør i UD.

«Vi evner ikke å avdekke alt, men jeg er ganske sikker på at vi og partnerne våre avdekker mer av misbruket i dag enn for en del år siden.»

Nils Haugstveit, kontrolldirektør i UD.

8 **Aktuelt**

Unnskyld, jeg vil hjelpe «de aller fattigste».

Hvor bor de?

Norges nye utviklingsminister har sagt at han vil gjøre mer for å hjelpe de fattigste i verden. Men hvor mange er de – og hvor bor de? Britiske forskere mener det er dobbelt så mange fattige som det Verdensbanken anslår.

Av **Tor Aksel Bolle**

Verdensbanken har de siste årene lagt viktige premisser for internasjonal utviklingspolitiske debatter via sine mål og definisjoner på fattigdom. I 2015 ble grensen for «ekstrem fattigdom» satt til 1,90 dollar, etter at den tidligere hadde vært på 1,25.

Men er dette den «riktige» grensen for å kunne finne verdens aller fattigste? Forskerne Andy Sumner og Gisela Robles Aguilar mener for eksempel det er dobbelt så mange fattige i verden sammenlignet med det Verdensbanken mener.

– Jeg har blitt stadig mer ukomfortabel med å bruke 1,90 dollar dagen som fattigdomsgrense. Jeg har en mistanke om at grensen rett og slett er satt for lavt, sier Andy Sumner, som er en anerkjent ekspert på global fattigdom og ulikhet.

Sumner, ved Kings College i London har blant annet vært på magasinet Foreign Policy sin liste «Top 100 global thinkers» og Huffington Posts liste over «Most Influential Voices». Sammen med forskerkollega Gisela Robles Aguilar fra Oxford University, publiserte han nylig forskningsartikkelen «Hvem er verdens fattige?»

1,6 milliarder fattige

– Ja, hvem er de fattige egentlig?

– Hvis man bruker *helse, utdanning og tilgang til mat* som indikatorer, viser våre analyser at det er rundt 1,6 milliarder veldig fattige mennesker i verden. De er svært unge, faktisk er rundt halvparten under 18 år, sier Sumner.

Funnene deres viser at rundt 80 prosent bor på landsbygda, men noe overraskende jobber mange av dem ikke som bønder.

Tallet på fattige som forskerne Sumner og Aguilar har kommet til er omtrent dobbelt så høyt som Verdensbankens anslag. Det er basert på data fra 106 land. Banken anslår at det er rundt 740 millioner som lever for under 1,9 dollar om dagen, som

er bankens grense for «ekstrem fattigdom».

– Mens Verdensbanken måler *pengefattigdom* har vi valgt å måle fattigdommen over flere dimensjoner. Det er ikke perfekt, men jeg liker det fordi det gir et mer sammensatt bilde av hva fattigdom er. Og som sagt – jeg er virkelig usikker på om det er mulig å leve for Verdensbankens 1,90 dollar om dagen, sier Sumner.

Små justeringer gir store utslag

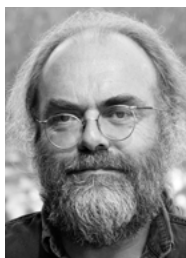
En stadig større andel av verdens aller fattigste bor i Afrika, ifølge de fleste statistikker. Men Sumner mener at også den «sannheten» må håndteres med varsomhet. Han påpeker at for hver 10 cent, rundt 80 øre, man hever fattigdomsgrensa så øker antallet fattige med 100 millioner mennesker. Den geografiske spredningen av de fattige blir også annerledes hvis man hever grensa med bare noen kroner i forbruk om dagen.

– Vi hører stadig at fattigdom nå først og fremst er et afrikansk problem. Men igjen så kommer det altså an på hvordan man måler og hvilke data man bruker. Hvis man flytter pengegrensa litt oppover, så endrer både antallet og det geografiske bildet seg; fattigdommen blir mer asiatiske og mer urbanisert. Det er fortsatt svært mange fattige mennesker i for eksempel Indonesia, India og Kina, sier han.

Et annet bilde

Sumner er blant annet kjent for begrepet «The new bottom billion». Begrepet ble lansert i en forskningsartikkel i 2010, og representerer i noen grad en kritikk av en berømt bok av den kjente utviklingsforskeren Paul Collier fra 2007: «The bottom billion».

Collier hadde vist til at én milliard av de aller fattigste i verden bodde i 58 av de fattigste landene. Disse landene hadde en befolkning som var «låst» i fattigdom på grunn av krig, dårlige institusjoner og geografi. Bistand og annen innsats for å bli kvitt

Magnus Hatlebakk, forsker ved Chr. Michelsens institutt. Foto: CMI

Andy Sumner, forsker ved King's College. Foto: Wikimedia

fattigdommen burde derfor konsentreres om disse landene, argumenterte forfatteren.

Men Sumners analyse, basert på ferskere tall enn det Collier brukte, viste et helt annet bilde. Nemlig at tre av fire av verdens fattigste bor i land med stor økonomisk vekst, men disse menneskene er allikevel «fattet» i fattigdom. Det samme bildet argumenterer han og Aguilar for nå.

– Også i dag ser vi at tre firedeler av verdens fattige bor i land som over tid har hatt solid økonomisk vekst i to tiår eller mer. Og det tyder på at sammenhengen mellom vekst og fattigdomsreduksjon ikke er så klar som man kanskje trodde. Den er i alle fall mindre klar hvis man måler fattigdom flerdimensjonalt, sier Sumner.

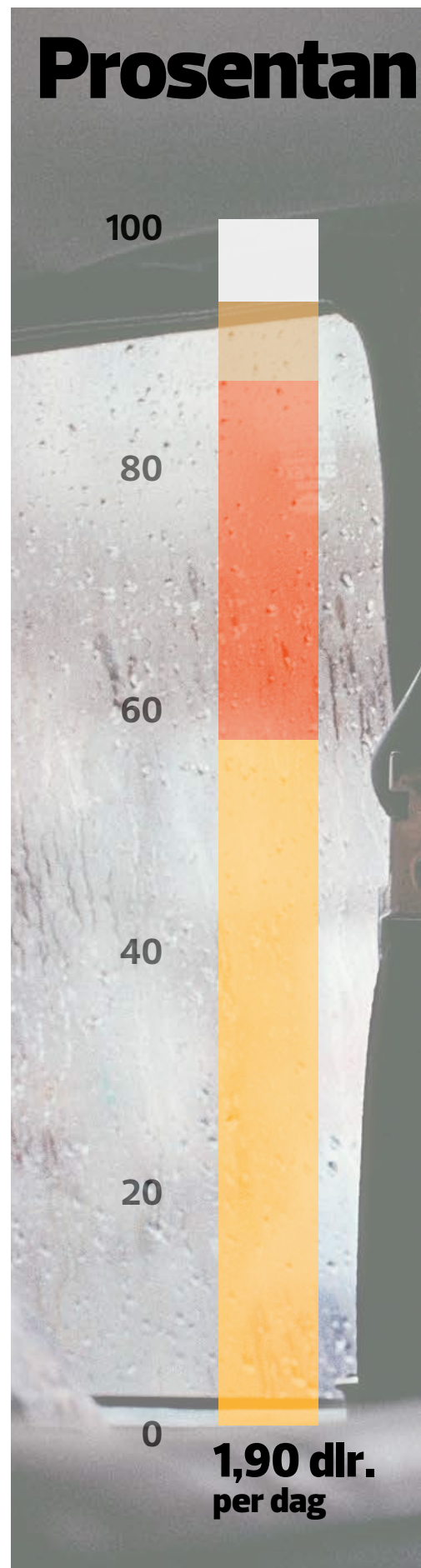
For opptatt av sårbare stater

Flere forskere advarte nylig i en kronikk i New York Times mot det kraftige fokuset flere store giverland, inkludert Norge, har på *bistand til sårbare stater*. I tråd med forskning Sumner har gjort tidligere påpekte de at 6 av 10 av verdens fattigste bor i land som India, Nigeria, Indonesia, Sør-Afrika og Kina. Dette er land med solid økonomisk vekst over tid. De understreket at det finnes en stor gruppe svært fattige mennesker som i liten grad nyter godt av den økonomiske veksten i landet de bor i – og som samtidig i liten grad nås av internasjonal bistand.

Sumner mener dette er et viktig funn og at det er et stadig større misforhold mellom hvor flertallet av verdens fattige bor og hvor bistanden går.

– Giverlandene vil gi bistand til de fattigste landene, det er fornuftig på ett nivå. Men hva hvis mesteparten av den globale fattigdommen ikke er i de fattigste landene? Og hva hvis de fattige i landene med sterk økonomisk vekst er like fattige som de fattige i de fattigste landene? Det er ikke noe enkelt svar på dette, sier han.

– Norge har en ny utviklingsmi-

nister som vil satse mer på å nå de aller fattigste. Har du noen råd til han?

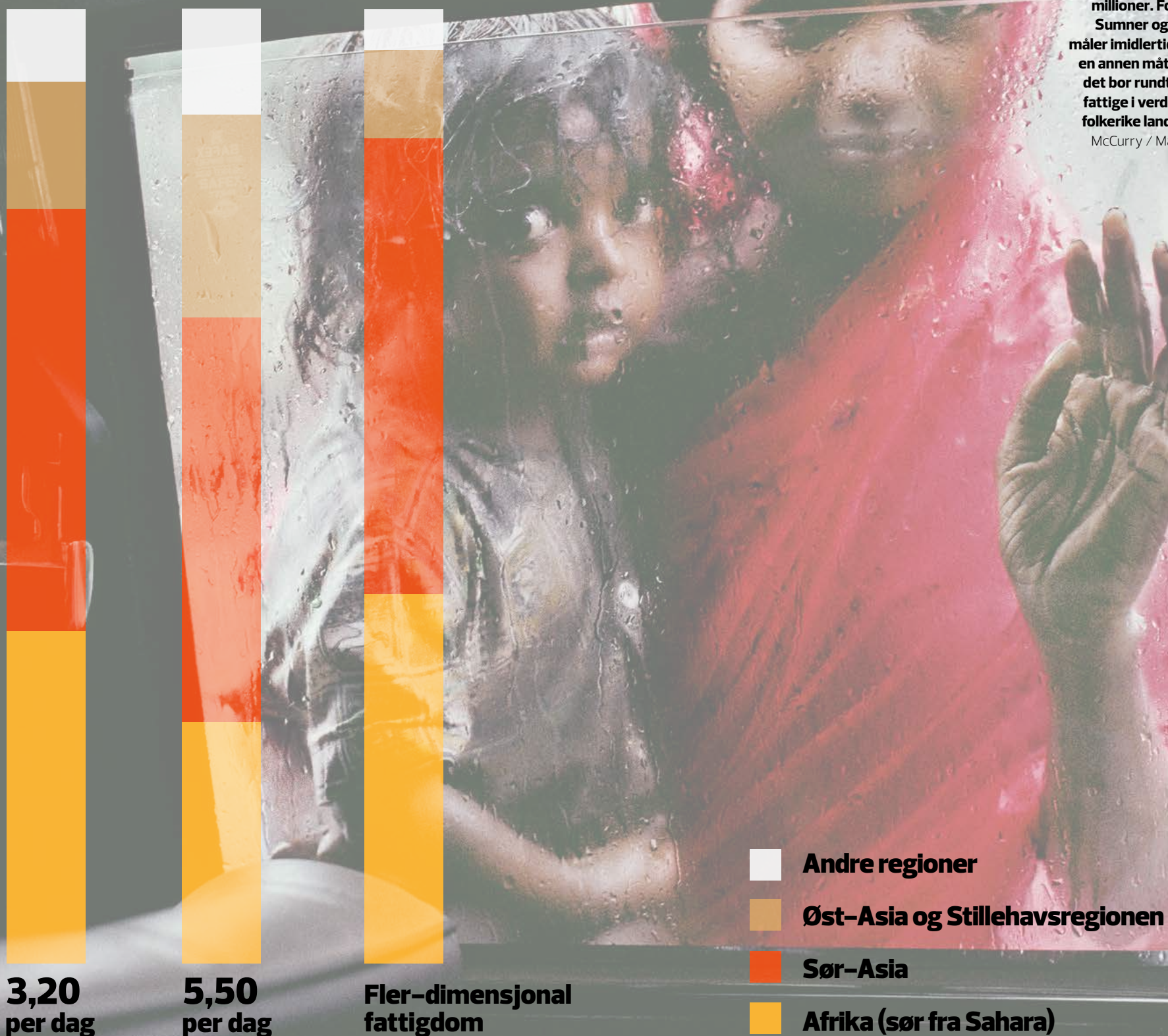
– Jeg har tre tips for å sørge for at bistanden i større grad når de fattigste; Først må man heve fattigdomsgrensen til noe som innebærer at man faktisk ikke lenger er fattig hvis man er over grensen, for eksempel til 10 dollar dagen. Så bør giverne bidra til at det blir langt billigere å låne penger

«Giverlandene vil gi bistand til de fattigste landene, det er fornuftig på ett nivå. Men hva hvis mesteparten av den globale fattigdommen ikke er i de fattigste landene?»

Andy Sumner, forsker.

del av fattige fordelt på regioner

I 1993, da dette bildet ble tatt av to barn som ber om penger i et veikryss i Mumbai, anslo Verdensbanken at det var 459 millioner ekstremt fattige i India. I år anslår banken at tallet er 76 millioner. Forskerne Andy Sumner og Gisela Aguilar måler imidlertid fattigdom på en annen måte. De anslår at det bor rundt 500 millioner fattige i verdens nest mest folkerike land nå. Foto: Steve McCurry / Magnum Photos / NTB scanpix

KILDE: SUMNER, 2015

til utvikling, fortsatt er det langt dyrere for mange utviklingsland å låne penger enn det for eksempel er for EU. Til slutt bør givene i større grad støtte organisasjoner og grupper som jobber for rettighetene til de fattigste. Men det er svært politisk og vil kreve sensitivitet og mot fra givene, sier Sumner.

Forskjell på Asia og Afrika

Magnus Hatlebakk er forsker på Chr. Michelsens institutt i Bergen og i likhet med Sumner ekspert på global fattigdom. På spørsmål om hvem som er verdens fattige understreker han, i likhet med Sumner, at flertallet bor på landsbygda. Men han poengterer også at fattigdommen ser noe annerledes ut i Afrika enn i Sør-Asia.

– Er du svært fattig i Afrika, bor du trolig langt ute på landsbygda – og de fleste rundt deg er fattige også. Du lever av det du dyrker selv, og gjerne inntekter fra familiemedlemmer som

jobber i byen. Du lever gjerne uten strøm, og det er langt å reise på dårlige veier til nærmeste tettsted. I Sør-Asia bor du sannsynligvis også på landsbygda, men befolkningen er mer sammensatt, og det er enklere tilgang til jobber utenfor landbruket. Fordi det er stor tilgang på arbeidskraft er likevel jobbene sporadiske og dårlig betalt, og mange må også her finne jobber andre steder.

Hatlebakk påpeker, som Sumner, at små oppjusteringer i fattigdomsgrensa kan øke antallet fattige betraktelig, spesielt i Sør-Asia der mange lever av en minimumslønn som ligger nær fattigdomsgrensa.

– Det samme skjer hvis du legger til flere dimensjoner enn penger, som helse, utdanning og så videre. Men jeg synes den fattigdomsgrensa Verdensbanken bruker, 1,9 dollar om dagen, er vel begrunnet. Det er omtrent det man trenger for å overleve. Jeg synes det er mer presist å snakke

om de ulike dimisjonene separat, det gjør det lettere å se hvilke tiltak man kan sette inn mot fattigdommen, sier Hatlebakk.

– Utfordringen ligger i Afrika

Han mener fremtidens store fattigdomsutfordringer i all hovedsak vil ligge i Afrika. Hatlebakk understreker at det forutsetter at India og noen andre land i Asia løser sine fattigdomsproblemer. Noe han mener det er sannsynlig at de vil gjøre.

– Men det vil fortsatt gjenstå store fattigdomsproblemer i land som Nigeria og DR Kongo. Selv om vi skulle klare å redusere fattigdommen betydelig fram mot 2030, så kan vi ikke si at vi har løst fattigdomsproblemet hvis det fortsatt er millioner av fattige i disse landene. Det er alltid en vurdering hvilke grupper man skal prioritere, men jeg er mest bekymret for de som lever for under 1,90 dollar om dagen. Det er der den store

utfordringen ligger.

– *Utviklingsminister Dag-Inge Ulstein sa nylig at han vil satse mer på å hjelpe de fattigste. Har du noen tips om hvor og hvordan vi bør bruke bistanden mest effektivt for å nå de fattigste?*

– Hvis vi snakker om Afrika så er det mange ting som må på plass, og bistand vil realistisk sett bare spille en begrenset rolle. Men hvis den blir brukt riktig, kan bistanden spille en viktig rolle. Det trengs blant annet store investeringer i infrastruktur og i landbruket. Det trengs sikkerhetsnett for de aller fattigste, inklusive tilgang til rimelige helsetjenester, slik at de kan satse og ikke står på helt bar bakke om noe går galt. Generelt er det mange faktorer som må på plass samtidig for å løfte folk ut av fattigdom. ■

Les en lengre versjon av dette intervjuet på våre nettsider.

10 **Aktuelt**

Jenter i Etiopia sikter høyt

Et dypt konsentrert blikk. Tunga rett i munnen. Beskyttet av hvite plasthansker heller hun med stø hånd rosa, rød og oransje væske i ulike reagensrør. Deretter tilsettes en teskje med et grått pulver. Og så blandes det hele og varmes over en liten flamme.

Av Nina Bull Jørgensen, i Etiopia

Det gjelder å utføre eksperimentet riktig når en ekte minister er på besøk.

Vi befinner oss på en ungdomsskole i den etiopiske byen Mekelle, i Tigrayprovinsen, like ved grensen til Eritrea. Dag-Inge Ulstein er på sitt aller første feltbesøk som ny norsk utviklingsminister. Han følger entusiastisk med på tre unge jenter som viser fram sine ferdigheter og «foreleser» om grunnstoffer og kjemiske reaksjoner.

Etter at følget har gått videre spør Bistandsaktuelt om deres planer for framtida.

– Jeg vil bli kjemi-ingeniør, eller klesdesigner, sier Hamemal Tekle (13).

– Jeg vil bli forsker, sier Bentukam Tukbet (14).

– Og jeg vil bli lege. For det er ikke mange leger her i området. Jeg vil bli lege for folk i landsbyen min, sier Kesanet Nedai (13).

De tre tenåringsjentene har på ingen måte tenkt å slutte på skolen nå, slik som mange andre jenter gjør når de kommer i deres alder.

Tenåringsjenter slutter

Utfordringene er velkjente både i Etiopia og andre afrikanske land: Når jentene kommer i puberteten slutter mange. Det kan være foreldrene mener de bør hjelpe til hjemme, passe yngre søsken og gjøre husarbeid. Holdningen er ofte: «Hvorfor skal datteren ha utdanning, når hun bare trenger å finne en mann til å forsørge seg?»

Mange jenter i Etiopia giftes bort mens de ennå er barn. Og mange slutter skolen fordi de blir gravide altfor unge. Mange går også glipp av viktig skolegang når de får menstruasjon, fordi skolene ikke har egne toaletter for jenter på skolen. I mange tilfeller

«Hvis Etiopia skal nå sitt mål om å bli et mellominntektsland, må også jentene med.»

Tilaye Gete, utdanningsminister.

er skoleveien lang og utrygg. Seksuell vold mot skolejenter er dessverre også et problem.

I gjennomsnitt er det kun 9 jenter per 10 gutter i ungdomsskolen i Etiopia. Og når det gjelder høyere utdanning er kun en av tre studenter jenter.

Positiv utvikling

Men økonomisk vekst og viktige politiske prioriteringer har også bidratt til enorme framskritt i Etiopia de siste tiårene. Med en årlig vekst på 11 prosent har andelen som lever under fattigdomsgrensa blitt redusert fra 50 prosent i 2010 til under en tredel i dag. Og antallet barn som begynner på skolen er intet mindre enn tredoblet siden 2000, ifølge Unicef.

– Vi har oppnådd bemerkelsesverdige resultater de siste 25 årene. Men selv om myndighetene har satt av 25 prosent av nasjonalbudsjettet til utdanningsformål, har vi et enormt gap å fylle når det gjelder ressurser til utdanning, sier Etiopias utdanningsminister Tilaye Gete til Bistandsaktuelt.

– De største utfordringene er at det fortsatt mangler mer enn to millioner barn på skolebenken, barn som ikke har tilgang på skole. Skolens fasiliteter er ofte dårlige. Og vi har likestillingsproblemer – forskjellsbehandling av jenter og gutter, fortsetter den etiopiske ministeren.

Han har akkurat hatt et frokostmøte på et hotell i Addis Abeba med Norges nye utviklingsminister. Jenter og utdanning var et av temaene de snakket om. Et stort flertall av de etiopiske barna som ikke går på skole er jenter.

– Hvis Etiopia skal nå sitt mål om å bli et mellominntektsland innen 2030, må også jentene med, understreker Gete.

Fokus på likestilling

Likestilling i skolen blir også høyt prioritert av den nye regjeringen i landet, forsikrer utdanningsministeren. Han viser til en nylig lansert studie, *Ethiopian Education Development Roadmap (2018-30)*, der nærmere femti nasjonale og internasjonale forskere har vært i sving i mer enn to år, for å se på styrker og svakheter i det

Etiopias utdanningsminister, Tilaye Gete.

Drømmer om å bli kjemi-ingeniør: 13 år gamle Hamemal Tekle viser Norges nye utviklingsminister et kjemisk eksperiment, på en ungdomsskole i byen Mekelle, Etiopia. Foto: Nina Bull Jørgensen

etiopiske utdanningssystemet – med anbefalinger om veien videre.

Å innføre obligatorisk ungdomsskole for alle etiopiske gutter og jenter, er blant anbefalingene. Og det legges vekt på å engasjere foreldre i barnas – og spesielt jenters – skolegang; med opplysningsarbeid og holdningskampanjer. Utbedring av skolens fasiliteter og bygging av flere skoler, slik at elevene får kortere skolevei er også anbefalt, samt utdeling av mat på skolen – slik at fattige familier får nok et insentiv til å sende barna sine på skolen.

Videre legger «veikartet» vekt på bedre utdanning og videreutdanning av lærere, der likestilling er i fokus. Kvotering av flere unge kvinner til universitetene er også nevnt.

– Vi prøver nå å ta fatt i alt dette, og setter stor pris på at våre utvi-

klingspartnere er villige til å bidra, sier Etiopias utdanningsminister.

Han peker også på skillet mellom by og land, det store antallet flyktninger og internt fordrevne i landet, samt nomader som driver med kvegdrift. Her er andelen jenter i skole enda lavere.

– Oppløftende

Norges nye utviklingsminister var svært fornøyd med møtet med utdanningsministeren, og også møtene med Etiopias utenriksminister og finansminister.

– Det var veldig oppløftende at samtlige av disse mannlige ministrene på eget initiativ tok opp spørsmål rundt kvinners rettigheter og viktigheten av jenters utdanning, sa han til Bistandsaktuelt på slutten av Etiopia-reisen.

Under skolebesøket i Mekelle lyttet han interessert til skolens rektor. Hun fortalte hvordan de hanker inn elever som står i fare for å falle ut av skolen.

– Hvis vi er bekymret og ikke har sett en elev på skolen på mange dager, drar vi hjem til henne eller han og snakker med både eleven og foreldrene, sa hun.

Seksualundervisning

Rektoren kunne også forsikre om at skolen har egne toaletter for jenter, samt at undervisning og fasiliteter er tilrettelagt for elever med funksjonshemninger.

Skolens tall taler for seg. Skolen har 1539 elever: 706 av dem er gutter, 833 er jenter. 25 av barna har spesielle behov: 10 av dem er gutter, 15 er jenter. Og av 25 barn som har droppet

ut av skolen det siste året er flertallet gutter. Kun ni er jenter.

– Det er også viktig å jobbe med læreres pedagogiske praksis og bevissthet når det gjelder likestillingsnormer. I tillegg er seksualundervisning og kunnskap om rettigheter helt sentralt, sier Ulstein.

Skolen *Kiros Gessesse Complete Elementary School* er en del av det norskstøttede prosjektet *General Education Quality Improvement Project - Equity (GEQIP-E)*.

– Jeg har nådd lengst

Senere samme dag møtte den norske utviklingsministeren professorer og Phd-studenter ved universitetet i Mekelle. Flere av dem har fått norsk støtte til studiene gjennom programmet NORHED. Og deler av studiene har funnet sted på norske universite-

Letha Michael,
Phd-student

ter og høyskoler.

Møtet med 35 år gamle Letha Michael gjorde spesielt inntrykk på den norske statsråden. Hun fortalte om sin oppvekst på landsbygda i en familie med åtte barn: Fire gutter og fire jenter.

– Blant alle mine søsken er jeg den som har nådd lengst, sa hun.

Da hun gikk på barneskolen hadde hun en 40 minutters skolevei. På ungdomsskolen måtte hun gå en og en halv time hver vei. Oh på videregående ble det enda mer – da var skoleveien tre timer hver vei, fortalte hun videre.

– Jeg ga aldri opp. Det skyldes i stor grad at en av storebrødrene mine hadde stor tro på meg. Foreldrene mine, spesielt faren min, støttet meg også.

I dag holder Letha Michael på å samle inn empirisk materiale til et

omfattende forskningsprosjekt på antibiotika-resistente bakterier. Hun har vært på studieopphold både i Egypt, Kina og Norge.

– Jeg reiste til Norge bare ett år etter at mitt tredje barn ble født. Det var litt tøft å skulle reise da. Men mannen min støttet meg og oppmuntret meg til å dra, og det var avgjørende for meg, forteller hun.

Mens kona dro til Norge for å studere, ble altså mannen igjen i Etiopia og passet de tre barna.

Letha Michaels historie hører nok til blant de sjeldne, men likevel – det er en historie til inspirasjon for unge etiopiske jenter, som Hamemal, Bentukam og Kesamet.

Eksperimentet i kjemi-labben gikk for øvrig strålende, til stor applaus fra den norske ministeren og hans delegasjon. ■

12 **Aktuelt**

Valg i Nigeria:

To menn i 70-årene kj om ungdommens ste

En mangemillionær med bakgrunn fra næringslivet og en president med fortid som general skal kjempe om stemmene til Afrikas største befolkning. Begge er over 70 år. Likevel kan det bli Nigerias unge som avgjør hvem av de to som inntar presidentkontoret. **Av Espen Røst**

India var lenge det landet i verden som hadde flest ekstremt fattige, men sommeren 2018 kom overraskende nyheter: Ifølge Brookings Institution og World Data Lab passerte Nigeria giganten i Sør-Asia på listen over antall mennesker som lever for

mindre enn 1,9 dollar dagen.

Ingen vet akkurat hvor mange mennesker som bor i Afrikas mest folkerike land, men moderate anslag tilsier om lag 200 millioner. Blant dem er det både mange fattige, en svinvende middelklasse og noen superrike. Et viktig

kjennetegn er dessuten at ungdommen utgjør en stadig større del av velgerne.

Stor fattigdom

Nær 90 millioner av nigerianerne – altså nesten halve befolkningen – lever nå i ekstrem fattigdom, ifølge World Poverty Clock.

Nigeria er ett av bare tolv land i verden med en negativ fattigdomsutvikling, ifølge indeksen. Opprørskriger i deler av landet, oljeprisens fall og de ekstreme forskjellene mellom fattig og rik er en del av bakteppet for valget. Men om den politiske innsatsen for bærekraftsmål nummer 1 – å utrydde

ekstrem fattigdom innen 2030 – blir avgjørende når folket skal stemme frem sin neste president, er høyst usikkert.

Bistandsaktuelt har spurt tre Nigeria-kjennere hva de tror vil prege valget.

Ingen tv-debatt

Verken den 76-årige sittende presidenten Muhammad Buhari fra partiet All Progressives Congress (APC) eller den 72-årige opposisjonslederen Atiku Babubakar fra People's Democratic Party (PDP) vinner en overlegen valgseier, ifølge magasinet The Africa Report.

Tidsskriftet påpeker at det er to

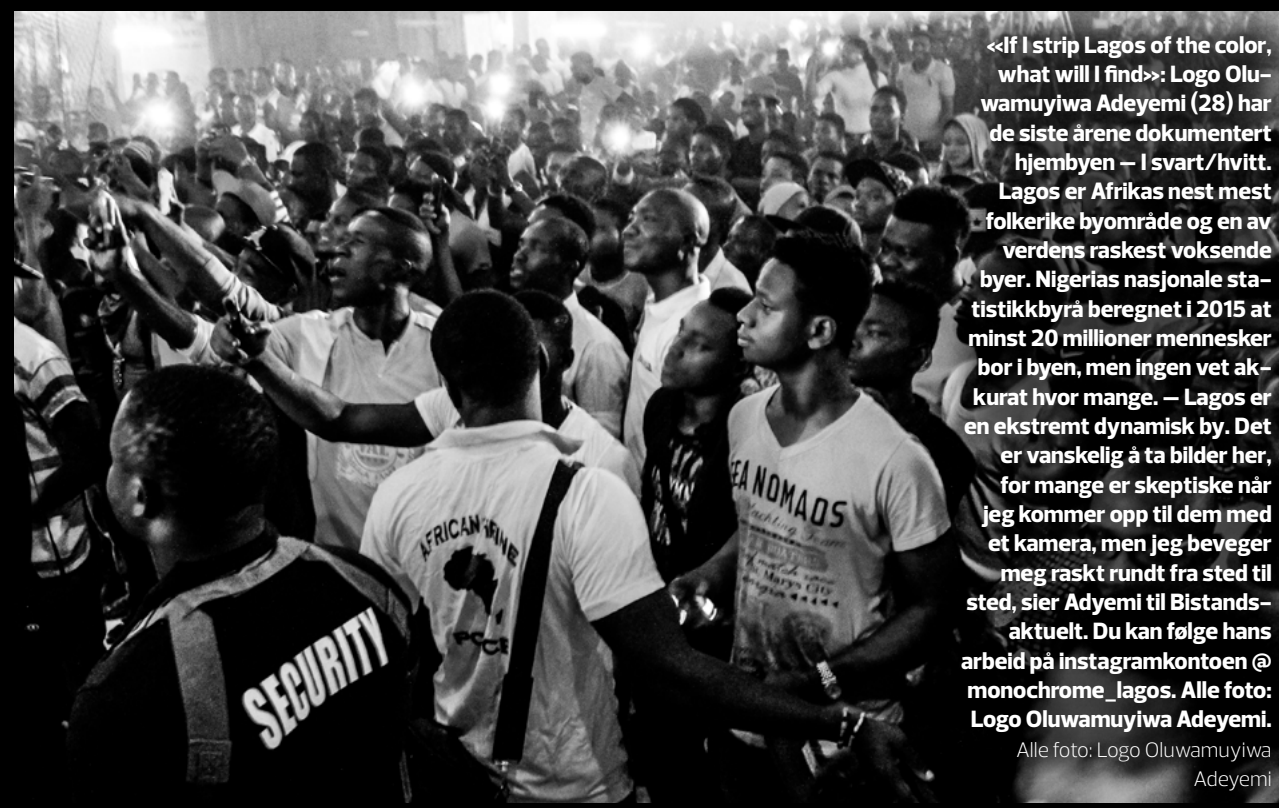
emper mmer

Atiku Abubakar

Muhammed Buhari

«If I strip Lagos of the color, what will I find»: Logo Oluwamuyiwa Adeyemi (28) har de siste årene dokumentert hjembyen – I svart/hvitt. Lagos er Afrikas nest mest folkerike byområde og en av verdens raskest voksende byer. Nigerias nasjonale statistikkbyrå beregnet i 2015 at minst 20 millioner mennesker bor i byen, men ingen vet akkurat hvor mange. – Lagos er en ekstremt dynamisk by. Det er vanskelig å ta bilder her, for mange er skeptiske når jeg kommer opp til dem med et kamera, men jeg beveger meg raskt rundt fra sted til sted, sier Adeyemi til Bistandsaktuelt. Du kan følge hans arbeid på instagramkontoen @monochrome_lagos. Alle foto: Logo Oluwamuyiwa Adeyemi.

Alle foto: Logo Oluwamuyiwa Adeyemi

svært ulike kandidater som nå kappes om velgernes gunst: den ene med presidentembetets autoritet i ryggen og med bakgrunn fra offiserenes rekker, den andre med bakgrunn som tidligere visepresident under Olusegun Obasanjos presidenttid, omfattende næringslivserfaring og med en stor personlig formue.

Buhari vant valget i 2015 med lovnader om å bekjempe terrorgruppa Boko Haram, slå hardt ned på korrupsjon og bidra til vekst i den nigerianske økonomien. Det var populære løfter den gang. I oktober 2015 hadde han, ifølge en meningsmåling fra NOI Polls hele 80 prosent av velgerne bak seg. I mai i fjor

hadde likevel oppslutningen sunket til vel 40 prosent, ifølge samme gallup.

Den 76-årige presidenten retter denne gangen sitt valgkampbudskap mot Nigerias unge, med slagord som «Forandring, framskritt og vekst!».

Også næringslivslederen og multimillionæren Atiku Abubakar vil fri til yngre velgere, og med budskapet «I will make Nigeria work again!» prøver han å fiske oppslutning blant de mange som har vært rammet av landets økonomisk krise og som har blitt skuffet over presidentens brudte valgløfter. Næringslivslederen har fremhevet seg selv som en som skal løfte den nigerianske

økonomien til nye høyder ved å lokke internasjonalt næringsliv til landet.

Men det er et broket bakteppe for årets valg. Buhari og hans regjering har ikke klart å bekjempe opprørsgruppa Boko Haram tross løftene han ga ved forrige valg, og ifølge ferske tall fra FN er minst 1,8 millioner mennesker internt fordrevet i de tre nordøstlige statene Yobe, Adamawa og Borno. Enda flere er avhengig av humanitærhjelp for å få dekket sine mest grunnleggende behov. I tillegg til konflikten med terrorgruppa i nordøst, er det også landkonflikter mellom fastboende og nomader i Midtbeltet og i det oljerike

Nigerdeltaet.

Det er 16 presidentkandidater i årets valg, men til en fjernsynsdebatt i valgkampinnspurten stilte verken president Buhari eller Abubakar opp. «Both lost some shine, but they would willingly do that, rather than be badly exposed by the younger and more articulate candidates» het det i en kommentartikkel i avisen Daily Trust dagen etter.

Valgkamp med uvesentligheter

– De politiske programmene er i bunn og grunn ganske så like. Når kandidatene og deres partier snakker om for eksempel økonomisk vekst, er det selv-

14 Aktuelt

følgelig en viktig tematikk for nesten alle nigerianere. Men økonomisk vekst er et stort politikkområde, så spørsmålet velgerne må stille seg til slutt blir hvem av kandidatene de stoler mest på, sier Victor Adetula, forskningssjef ved Nordiska Afrikainstituttet til Bistandsaktuelt

Han mener valgkampen har vært preget av uvesentligheter og sier kandidatens politikk ikke har fått oppmerksomhet i media.

– Det folk flest får servert gjennom mediene er det jeg vil omtale som ikke-saker, som at den sittende presidenten er syk, at hans opposent ikke fikk visum til USA (men så fikk det likevel; journ.anm.), eller at en kandidat er for ung eller en annen for gammel. Dette er dypest sett en form for manipulasjon fra det vi kan kalle den politiske eliten, sier Adetula.

Han sier at det viktigste for brorparten av befolkningen er spørsmål som «kan jeg og familien min regne med å ha mat på bordet i morgen?», og kan myndighetene tilby befolkningen gode offentlige tjenester – som utdanning, helsetjenester eller infrastruktur.

– De politiske partiene har ikke slike temaer høyt på agendaen. Det man hører i valgkampen er «non-issues», som kandidatens personlighet, religiøsitet, etnisitet eller utseende. Dette avleder oppmerksomheten fra de viktige sakene – og betyr at velgerne ikke får mulighet til å ta et velinformert valg. Det er bekymringsverdige.

– Ikke nytt med mange fattige

– Du nevnte at mange, naturlig nok, er mest opptatt av å få endene til å møtes. Vil det påvirke valget at noe data nå antyder at Nigeria har gått forbi India i antall ekstremt fattige?

Adetula ler, sier han må se på metodikken som er brukt for å kunne gi et godt svar.

– Men jeg tror ikke valget vil påvirkes av dette. Det er ikke noe nytt at veldig mange nigerianere er ekstremt fattige. Brorparten av befolkningen har ikke tilgang til de mest grunnleggende tjenester. Og selv om Nigeria tidligere har hatt vekst og fortsatt har en stor økonomi, så har ikke det kommet befolkningen til gode, sier Adetula.

Han sier Buhari kom til makten i 2015 ved å snakke om antikorrupsjon, sikkerhet og økonomisk utvikling, og at de samme temaene er del av årets valgkampbudskap fra både ham og hans motkandidat.

– Det er mange selvfølgheter i politisk retorikk, men man kan i hvert fall ikke regne med å kunne skape økonomisk vekst om man ikke bekjemper korrupsjonen. Samtidig er økonomisk vekst viktig for at folk flest skal få en bedre og tryggere økonomi, men det er nok lenge til antikorrupsjon blir en magnet som trekker store velgergrupper, sier Adetula.

Mange unge velgere

Nigeria-kjenner Camilla Houeland trekker frem unge velgeres økte politiske deltagelse som et positivt utviklings-trekk ved den politiske utviklingen i Afrikas mest folkerike land.

Hun forklarer at drøyt halvparten av Nigerias vel 80 millioner registrerte velgere er mellom 18 og 35 år, og forteller at utfordrer Atiku Abubakar i valgkampen blant annet har fridd til disse ved å love å opprette en ny «ungdomsministerpost».

Dette kan være et viktig utspill, da både han og sittende president Buhari er over 70 år – og de er begge ansett

Muhammed Buhari (76) legger frem 2019-budsjettet for parlamentet i Abuja i slutten av desember. Den sittende presidenten har lovet å bekjempe korrupsjonen, mens utfordrer Atiku Abubakar (72) har lovet velgerne å skape ny vekst i en kriserammet nigeriansk økonomi. Foto: NTB scanpix

som en del av den gamle politiske eliten.

– Nigeria har en enorm andel unge. Etter lovendringer i 2018 er det nå mulig for kandidater under 35 år å stille til valg, men hovedutfordringen er at man trenger så mye penger for å drive valgkamp. Det påvirker hvem som i det hele tatt har mulighet til stille som kandidat, men vi ser et økt ungdomsengasjement og et aktivt sivilsamfunn som følger valget tett og prøver å presse fram en mer sakbasert politisk debatt, sier Houeland til Bistandsaktuelt.

Løfter om jobbskaping

Hun er postdoktor ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi ved Universitetet i Oslo og har jobbet med Nigeria i mange år. Houeland sier at løfter om jobbskaping kan bli en velgermagnet, da landet er i økonomisk krise og arbeidsledigheten er høy. Mange unge er uten jobb og hardt rammet av krisen.

– Atiku lover at han skal sikre høyere lønninger og flere arbeidsplasser, og opposisjonskandidaten har nok større troverdighet på dette feltet enn Buhari. Han sier selv at han har ansatt 50 000 direkte og 250 000 indirekte, og slike tall bruker han for alt det er verdt, sier Houeland – men påpeker at dette alene trolig ikke vil påvirke utfallet av valget.

– Den største fordelene i et nigeriansk valg er alltid å være sittende president. De fleste regner med at det er Buhari som vinner igjen, sier Houeland.

Optimisme og spenning

Hun forklarer at det var en ny optimisme rundt valget i 2015 – med et mer aktivt sivilsamfunn, nye valglover – og for første gang siden valgdemokrati ble innført i 1999, et reelt valg mellom to partier.

– Også årets valg er spennende, men for velgerne står det først og fremst mellom to personer, heller enn ideologiske blokker, sier Houeland.

Nigeria har betydelige inntekter fra sin store oljeproduksjon, men Houeland påpeker at landet er blitt så avhengig av oljen at resten av økonomien kolliderer om oljeprisen går ned.

– I de to tiårene før oljekrisen i 2014 ble Nigeria ofte trukket frem som en av de neste store framvoksende økonomiene, men oljeprisnedgangen viste hvor sårbar økonomien er og gav sittende president Buhari mindre handlingsrom, sier Houeland.

Hun forklarer at Nigeria de siste årene har hatt sterk inflasjon og økte priser.

– Dette er ille. Mange folk har ikke råd til å kjøpe en pose mel en gang. Og når korrupsjonen er så systemisk, blir det også mindre igjen til en jevnere fordeling. Det finnes enkeltmennesker som er avsendig rike, mens et enormt antall er ekstremt fattige. Derfor er jobbskaping viktig for mange. Men

Victor Adetula, forskningssjef ved Nordiska Afrikainstituttet

Camilla Houeland, forsker ved Universitetet i Oslo

Jens-Petter Kjemprud, Norges ambassadør til Nigeria.

folk flest tror nok ikke at det vil gjøre forskjell for dem hvem som sitter på toppen, sier Houeland.

Korrupsjonsanklager og militærkupp

På samme måte som nigerianske Victor Adetula peker også hun på at økonomisk vekst, korrupsjon og konflikt-håndtering vil prege årets valg.

– Utfordrer og næringslivs mannen Atiku anses som sterkere på økonomi. Han har bygget sin formue i forlengelsen av privatiseringen han selv overvåket som visepresident fra 1999 til 2007. Han er den liberalistiske næringslivs mannen som vil privatisere. Samtidig har han lite troverdighet på anti-korrupsjonsarbeid, fordi han har hatt flere korrupsjonsanklager mot seg.

Buhari derimot, er kjent for å være ubestikkelig, ifølge Houeland.

– Ingen har klart å ta han for korrupsjon. I et land der korrupsjonen er systemisk og korrupsjonsanklager er en del av det politiske spillet, er dette viktig og gjør ham populær. Men selv om partiet hans APC lener seg mot en mer sosialdemokratisk politikk, er Buhari verken sosialist eller demokrat. Han har militær bakgrunn, og i 1983 kuppet han en demokratisk valgt president. Som statsleder viste han seg fort som veldig autoritær og han har grove menneskerettsbrudd på samvittigheten.

– Blir det et fritt og rettferdig valg?

– Selve valg gjennomføringen i 2015 var en kraftig forbedring fra alle tidligere valg, og mye av infrastrukturen ligger fast. Men det er flere saker som vekker uro. Før jul ville ikke Buhari signere en forbedret valglov for elektronisk overføring av resultater, og nylig kastet han høyesterettsjustitiarius som er den som skal vurdere valgresultatet om kandidatene ikke godkjenner det. Begge deler tolkes som at han søker muligheter for å manipulere valgtutfallet.

Avgjøres valget i nord?

– Det er alltid en fordel å være den politikeren som sitter med makten, men jeg tror dette kan bli jevnt. Den sittende presidentens fremste utfordrer Atiku Abubakar har mobilisert voldsomt. Han har tidligere vært visepresident. Dessuten har han en betydelig penge-sekk å trekke på og viktige støttespillere i næringslivet – og en partiorganisasjon som er bedre organisert enn det sittende regjeringspartiet, sier Norges ambassadør Jens-Petter Kjemprud til Bistandsaktuelt.

Norges representant i Nigeria fremhever at identitet blir viktig og forteller at begge de to kandidatene er fulani, og at begge visepresidentkandidater – som kommer fra henholdsvis sørvest og sørøst – kan komme til å bli viktige for stemmegivning langs etnisk-geogra-

«Valgkampen

er preget av «non-issues». Dette avleder oppmerksomheten fra de viktige sakene – og er en type velgermanipulasjon.»

Victor Adetula, forskningssjef ved Nordiska Afrikainstituttet

fiske skillelinjer.

Også han påpeker at Muhammed Buhari fortsetter å vektlegge anti-korrupsjon og kampen mot terrorisme, men er enig i at den sittende presidenten ikke har lyktes med lovnadene fra forrige valg om å nedkjempe Boko Haram.

Nyter større «militær tillit»

– Han har absolutt ikke lyktes på det området. Terrorgruppa trapper jo nå også opp virksomheten, og har påført regjeringen alvorlige tap. Men Buhari har en militær bakgrunn, og folk i nord har nok likevel større tillit til at han skal kunne ta tak i terrortruslene enn en forretningsmann. Men Boko Haram er heller ingen vinnesak for Buhari.

– Den gjengse velger i Nigeria merker ikke denne konflikten i sin hverdag, det er vel under ti prosent av befolkningen som er direkte berørt. Blir konflikten likevel viktig i valget?

– Fra begge kandidatene legges det vekt på å løse Boko Haram-krisen. Konflikten blir et viktig tema, på samme måte som økonomisk utvikling og kampen mot korrupsjon er det.

– Men er mennesker som lever i ekstrem fattigdom, som strever med å få endene til å møtes fra dag til dag, opptatt av anti-korrupsjonsarbeid?

– Ja, de er nok det, men for begge disse kandidatene er nok utfordringen å sette politiske saker på dagsorden kontra det at velgerne stemmer etter etnisitet eller geografi.

En «av-industrialiseringsfase»

– Nigeria har gått forbi India i antall ekstremt fattige. Er det enda en strek i regningen for landet som ofte omtales som Afrikas stormakt?

– Absolutt. På samme måte som den humanitære krisen i nordøst, er dette et stygt skår i mange nigerianeres stolthet. Som Emiren av Kano (en delstat i nord-Nigeria, red.anm.) har sagt det: Forskjellene i Nigeria er ikke mellom nord og sør, mellom kristne og muslimer, eller fastboende og nomader. Det er mellom de fattige og de rike. Det er en veldig god analyse, men den får ikke særlig gjennomslag i de politiske miljøene.

Kjemprud forklarer at Nigeria nå er i en «av-industrialiseringsfase».

– Mye av industrien har gått tapt til Kina og andre land i Asia, slik at det er adskillig færre ansatte, lavere produksjon, mindre eksport og mer importavhengighet. Nigeria har også de siste tiårene mistet mye av sin landbruksproduksjon, og sammen med høy befolkningsvekst er dette en del av bildet når man skal forklare hvorfor mange faller ut i fattigdom. Alt dette har bidratt til at Nigeria har en synkende BNP per capita og at landet nå nærmer seg kategorien low-income country. Det er foruroligende, sier Kjemprud. ■

Her er 7 grunner til at Amazonas-satsingen er i trøbbel

I november 2018 avdekket miljøpolitiet Ibama dette ulovlige gruveanlegget i Amazonas. Gruven ble stengt ned og maskinelt utstyr ødelagt. Slike operasjoner kan bli en saga blott, når Jair Bolsonaros reformer trer i kraft.

Foto: Ricardo Moraes / Reuters / NTB scanpix

Han har vært president i bare halvannen måned, men har allerede lansert en rekke utspill med negativ effekt for regnskog og urfolk. Med høyrepopulisten Jair Bolsonaro ved roret i Brasil kan også det norskstøttede Amazonas-fondet få vanskeligere kår.

Av Gunnar Zachrisen og Espen Røst

Brasils nye president Jair Bolsonaro har vært regnet som landbrukslobbyens mann. Og han ser ut til å ha hastverk med å oppfylle sine løfter fra valgkampen. På få uker har han tatt en rekke beslutninger og kommet med flere sterke uttalelser som underminerer urfolksrettigheter og svekker arbeidet med regnskogbevaring, fastslår brasilianske miljø- og urfolksorganisasjoner.

Det er dårlige nyheter først og fremst for Brasil og regnskogen, men også for det politiske miljøet i Norge som i mange år har ivret for å bruke milliarder av bistandskroner på miljøtiltak i Amazonas. Målet har vært å bremse avskogingen i Amazonas, noe som samtidig ville redusere Brasils og verdens klimagassutslipp. Med en svekket miljøberedskap og en større åpning for inngrep i verneområder kan avskogingen igjen skyte fart.

Slik oppsummerer brasilianske miljøorganisasjoner vi har snakket med hovedpunktene i Bolsonaros regjeringens miljø- og urfolkspolitikk så langt:

1 Statsapparatet omorganiseres for å fremme landbrukslobbyens interesser

Urfolksdirektoratet FUNAI, som hadde stor ekspertise og lange tradisjoner for arbeid med urfolksrettigheter, er fratatt retten til å fastsette grensene for urfolksområder. Ansvar for dette arbeidet er overført til

landbruksdepartementet, et departement som i mye større grad fremmer næringslivets og agroindustriens interesser.

Etterpå besluttet Bolsonaro å flytte selve FUNAI fra justisdepartementet til et nytt departement for kvinner, familie og menneskerettigheter. Den nye ministeren i dette departementet er tidligere grunnlegger av en kontroversiell gruppe som driver med evangelisering i urfolkssamfunn.

Miljødepartementet er svekket ved at viktige ansvarsområder er overført til andre departementer. Brasils klima- og miljøarbeid er nå overlatt til underavdelinger i departementene for landbruk, økonomi, vitenskap og teknologi. Det er uklart hvem som skal gjennomføre den nasjonale miljøpolitikken eller drive frem Brasils perspektiver i de internasjonale klimaforhandlingene.

Avdelingen for avskogingsbejempelse i Miljødepartementet er avvirket.

2 Bolsonaro utpeker miljøfiendtlige ministre

Det var lenge tvil om Bolsonaro skulle utnevne en miljøminister eller om han ville nedlegge ministerposten. Han endte med å utnevne en minister som er blant jordbrukslobbyens favoritter.

Miljøminister Ricardo Salles er en markant ytre høyre-politiker og deler presidentens visjon om å åpne opp tidligere verneområder for økonomisk aktivitet, inkludert store in-

frastrukturprosjekter. Salles er selv under etterforskning i Sao Paulo for brudd på miljølover.

Ved siden av Miljødepartementet har også Utenriksdepartementet vært ansvarlig for klimaforhandlingene. Den nye utenriksministeren, Ernesto Araújo, er imidlertid tvilende til om det faktisk pågår en global oppvarming.

3 Regjeringens retorikk er hatsk mot miljøbevegelsen

Presidenten har lovet å svekke miljøbevegelsens slagkraft. Han har selv kommet med en rekke kraftige utfall og nedsettende retorikk mot miljøaktivister. Dette har bidratt til flere trusler og mer vold i de områdene der verne- og urfolksinteresser står mot landbruk og gruveindustri, mener miljøorganisasjoner. I Brasil blir mange miljø- og urfolksaktivister utsatt for vold, trusler og drap hvert år, og en tilspisset retorikk vil kunne legitimere nye overgrep.

4 Miljøprosjekter risikerer svekket økonomi

Støtten fra Miljødepartementet til ikke-statlige organisasjoner er frosset i påvente av en gransking av deres avtaler og pengebruk. Bolsonaros regjering vil også se nærmere på alle utbetalinger fra det norskstøttede Amazonasfondet i fjor.

5 Regjeringen åpner opp for gruvedrift og landbruksaktiviteter i urfolksområder

Bolsonaro har lovet at han ikke skal verne nye urfolksområder, han vil vurdere å omgjøre statusen til tidligere vernede områder og han vil redusere miljøorganisasjoners slagkraft. Derimot vil han gjøre det lettere for gruveselskaper og kommersielle landbruksaktører å drive virksomhet i urfolksterritorier.

6 Kontrollen med avskoging svekkes

Det brasilianske miljøpolitiet Ibama, som også har mottatt norsk støtte, har hittil vært en forhatt aktør blant mange storbønder og gruveselskaper i konfliktfylte delstater som Para og Mato Grosso. Ved hjelp av moderne teknologi har miljøpolitiet aksjonert mot ulovlige inngrep i regnskogen, bidratt til arrestasjoner og ilagt bøter. I tillegg er kriminelle nettverk, som står bak illegal tømmereksport, avslørt. Den nye administrasjonen har nå kommet med signaler som kan bety at miljøpolitiet Ibama vil få dårligere kår.

Presidenten har nå annonsert at alle Ibamas regnskaper skal ettergås og at det kan gå mot trangere budsjetter. Miljøbevegelsen og Ibama mener derimot at institusjonen er underfinansiert og trenger mer ressurser.

Presidenten har samtidig støttet et forslag fra jordbrukslobbyen om at kommersielle landbruksaktører skal fritas fra miljøsertifisering.

7 Regjeringen bebuder at det «uproduktive» Amazonas skal utvikles

Regjeringens sjefstrateg Maynard Santa Rosa omtaler Amazonas som uproduktiv og uutviklet. Han sier at regjeringen ønsker å bygge et stort vannkraftverk i en av Amazonas mange side-elver, samt en ny motorvei gjennom en del av regnskogen som frem til nå har stått urørt. Prosjektet i delstaten Pará vil påvirke fire urfolksreservater, åtte quilombo-samfunn og fem verneområder, ifølge nettavisen Mongabay. Ifølge sjefstrategen er målet økt sysselsetting og fattigdomsreduksjon for de 10 millioner mennesker i Amazonas som lever under fattigdomsgrensen. ■

Brasils president Jair Bolsonaro har hastverk med å innfri sine valglofter overfor landets mektige landbruksindustri.

Foto: NTB scanpix

16 **Aktuelt**

Noen må betale dyrt for

Tekstilarbeiderne i Bangladesh lager billige klær til deg og meg. Nå kjemper de for høyere lønn. For 22 år gamle «Itabo» endte demonstrasjonen på akuttmottaket – etter å ha fått en murstein i hodet.

Av Fabeha Monir, i Dhaka

Hva er min forbrytelse? De slo meg til blods. Er ikke arbeidere mennesker? Har vi ikke rettigheter? Tekstilarbeideren «Itabo» klager med gråt i stemmen. Dette har aldri hendt henne før. Hun sitter på akuttmottaket på

sykehuset i Dhaka-bydelen Ashulia, mens blodet renner fra et sår i bakhodet. De protesterende arbeiderne støtte sammen med politiet, og noe tungt og hardt traff henne i bakhodet.

Sykepleierne har ikke tid til å vaske såret. Mens «Itabo» skriker i frykt

og smerte, er det andre som skjener på henne for at hun i det hele tatt deltok i en protestaksjon.

Starten på en uke med protester

I januar forlot tusenvis av tekstilarbeidere i Bangladesh arbeidsplassene sine. De var alle sammen ansatt ved fabrikker som har spesialisert seg på å spy ut billige merkeklær for verdensmarkedet. Det ble starten på en ukelang protest mot lave lønninger.

Sammen med flere kollegaer gikk «Itabo» fra fabrikken i lunsjpausen for å delta i demonstrasjonen. Men som så ofte før kom det raskt til

sammenstøt mellom demonstranter og politi. Situasjonen var kaotisk, og «Itabo» forsøkte å stikke inn i en sidegate. Det var da det skjedde. Hun fikk en murstein i hodet.

– Den ble kastet av politiet eller av gjengene som fabrikkene har hyret inn for å sabotere demonstrasjonene. Den kom ikke fra demonstrantene, sier hun.

«Itabo»s kolleger Zuma og Taslima brakte henne til sykehuset. Hendene deres er blodige og øynene fylt med sinne. «Itabo» brister i gråt, mens legen forbereder seg på å sy såret i bakhodet hennes.

– Vær så snill, ikke klipp av meg håret, gråter 22 år gamle «Itabo», mens det store kuttet i hodet blir bandasjert.

Foto: Fabeha Monir

de billige klærne dine

Det var ikke dette hun hadde håpet på da hun forlot landsbyen sin nord i Bangladesh for seks år siden. 16 år år gammel pakket hun sammen noen få eiendeler og forlot hun familien i landsbyen. Hun reiste til byen med ønske om en bedre framtid.

Må sy 200 lommer i timen

– Jeg syr lommer. Kravet er at jeg skal få unna 200 lommer i timen. Men jeg klarer ikke mer enn 80, og det gjør at jeg er utslitt når dagen er over, sier «Itabo». Hun arbeider for xxxxxx-gruppen, og syr lommer til kvinnejeans for Zara.

Kvinner som «Itabo» utgjør 80 prosent av landets tekstilarbeidere. Kombinasjonen av lave lønninger og gunstige handelsavtaler med vestlige land har gjort sektoren til en milliard-industri. Den bringer inn verdier på

«« Jeg er trist. Etter å ha jobbet så hardt i alle disse årene, blir jeg slått i hodet når jeg kjemper for rettighetene mine.»»

«Itabo», tekstilarbeider

rundt 30 milliarder dollar årlig.

Bangladesh er verdens nest største kleseksportør, etter Kina. Rundt 80 prosent av eksportinntektene kommer fra salg av klær. Store kjeder som H&M, Primark, Zara, Walmart, Tesco og Aldi er blant de største kundene.

– Hvorfor må vi protestere på denne måten? Hvorfor kan vi ikke bare få det vi fortjener, spør Taslima med sint stemme. Hun forteller at de kontaktet ledelsen ved fabrikken for å få hjelp til «Itabo», men de nektet å gi henne medisinsk hjelp.

Zuma legger til: – Noen ganger

øker lønningene våre litt. Men arbeidsbyrden, husleia og matvareprisene øker alltid mye mer. Vi arbeider hele tiden, men har ingenting igjen når alt er betalt.

Store protester

Protestene startet 6. januar. Politiet brukte vannkanoner og tåregass for å spre 10000 streikende tekstilarbeidere som blokkerte en hovedvei. Myndighetene bekreftet etterpå at en arbeider ble drept og et ukjent antall skadet, etter at politiet skjøt gummikuler og tåregass mot protesterende arbeidere i Dhaka og i utkantene av hovedstaden.

18 Aktuelt

Produsenter leide inn lokale muskelmenn for å hindre arbeidere fra andre fabrikker i å slutte seg til protestene.

– Dette er den sterkeste protestaksjonen for lønnsøkning, og kommer fordi de har senket grunnlønnen, forklarer Nazma Akhter, grunnlegger av Awaj-stiftelsen, som kjemper for arbeiderrettigheter. Hun mener demonstrasjonene fort kan bre seg og øke i styrke fordi tekstilarbeiderne i liten grad er representert politisk.

– Ni av ti arbeidere er heller ikke fagorganisert. Det skyldes i stor grad lovverket i Bangladesh, sier hun.

I en ILO-undersøkelse fra 2016 svarte 83 prosent av de bangladeshiske produsentene som ble spurt at de internasjonale firmaene de produserer for ikke var villige til å betale mer etter at den lovpålagte minimumslønna var blitt hevet. Akhter mener at også

de store internasjonale firmaene har et ansvar for arbeidernes levevilkår.

– De internasjonale merkene sier til fabrikkene i Bangladesh at de skal snakke med de proteststerende arbeidere slik at demonstrasjonene stan- ser. Men ingen av de internasjonale firmene er selv villige til å øke prisen de betaler, sier hun.

En rapport laget for Oxfam Australia i 2017 viste at kun to prosent av det en forbruker betaler for et klesplagg i Australia går tilbake til arbeideren i Bangladesh. Den samme rapporten hevdet at en «levelig lønn» for arbeideren i Bangladesh kun ville heve ut- salgsprisen med 1 prosent.

Dyr by

«Itabo» er ikke den eneste arbeideren som har kommet til akuttmottaket på kvinne- og barn-sykehuset. Et dusin

andre tekstilarbeidere fikk akuttbe- handling og forlot sykehuset etterpå, fordi de ikke vil klare å betale legere- ningene om de blir.

«Itabo», med seks års erfaring, tje- ner rundt 9000 taka, drøyt 900 kroner, i måneden. Etter å ha betalt 2500 taka i husleie og brukt 3000 taka på mat, kan hun knapt nok sende hjem 2000 taka til foreldrene sine i landsbyen.

Etter alle årene med slit på fabrikk- en fra morgen til kveld bor hun fort- satt på et bittelite rom som hun leier. Det nedslitte og uhygieniske badet de- ler hun med mange andre.

– Husleie, mat, medisiner og andre utgifter skyter i været. Kostnadene er blitt tidoblet de siste fem årene. Og vi produserer mer enn før. Likevel møter vi bare ydmykelser når vi snakker ut om det, sier hun.

Særlig billig er det heller ikke i Dha- ka. Avisen The Economist rangerer Dhaka som nr. 71 på lista over verdens dyreste byer, på linje med Montreal og dyrere enn Mexico City og Istanbul.

Viktig for økonomien

Bangladesh er helt avhengig av klærne som millioner av lavtlønnede arbeidere syr sammen i fabrikker over hele lan- det. Den hurtig voksende tekstilindus-

Tekstilindustrien er svært viktig for økonomien i Bangladesh. Politiet var raskt på pletten da tusenvis av arbeidere i Dhaka krevde høyere lønn for jobben de gjør. De fleste arbeiderne jobber for fabrikker som produserer klær for internasjonale merker.
Foto: NTB Scanpix

Tusenvis av tekstilarbeidere i Dhaka gikk ut i gatene for å kreve bedre lønn.
Foto: Nurphoto/NTB Scanpix

De aller fleste demonstrantene var unge kvinner som jobber i klesindustrien.
Foto: Ahmed Salahuddin/NTB scanpix

Demonstrantene ble møtt av politi som brukte tåregass og skjøt med gummikuler. Både politifolk og demonstranter kom til skade.
Foto: Suvra Kanti Das/NTB scanpix

trien har vært en pilar i statsminister Hasinas økonomiske utviklingsstrategi for Bangladesh, der gjennomsnittsinntekten er blitt tredoblet siden 2009. I dag ligger den på rundt 15 000 kroner per år.

Den 13. januar truet bedriftseierne med å stenge tekstilfabrikkene på ubestemt tid, om arbeiderne ikke vendte tilbake til arbeidet. Like etterpå kom arbeids- og sysselsettingsminister Munnujan Sufian med en kunngjøring om lønnsrevisjoner. Begynnerlønna var uendret på 8000 taka (rundt 800 kroner) i måneden. Men en arbeider på det sjette og høyeste lønnstrinnet vil nå få over 18 257 taka i måneden, og lønnsøkningen er på om lag 75 kroner siden i fjor.

Lønnsrevisjonen har fått en slutt på urolighetene, ifølge departementet. Men situasjonen er ikke endret.

– Mange tusen arbeidere er blitt arrestert. Fengslene blir fulle av tekstilarbeidere. Det er også utallige arbeidere som er blitt skadet, forteller aktivisten Nazima Akhter

Jobb gir muligheter

For millioner av kvinner som «Itabo» har tekstilfabrikkene representert håp og muligheter. På landsbygda har de veldig små muligheter til å finne en jobb, mens fabrikkene i byene har gitt selvstendighet og inntekter.

– Jenter har fått en verdi i fattige familier, fordi de kan jobbe i tekstilfabrikker. Men jeg får ikke tid til mer enn to toalettbesøk i løpet av hele arbeidsdagen, og har ikke ett eneste ledig minutt.

«Itabo» forteller at hun setter pris på jobben sin, og prøver å unngå å miste en eneste arbeidsdag. Hun har

også klart å spare litt, og har kjøpt gullkjeder og husholdningsutstyr i løpet av de siste årene, fordi hun har en jobb.

Men selv om jobben har bragt mye bra med seg, er hun også veldig skuffet etter det som har skjedd.

– Etter å ha jobbet så hardt i alle disse årene, blir jeg slått i hodet når jeg kjemper for rettighetene mine, sier hun, med bitre tårer i øynene.

Skuffet

Ei uke etter er «Itabo» fortsatt sykemeldt. Hun mottok etterhvert penger fra fabrikk til medisinske utgifter, og fikk beskjed om å holde seg hjemme. De vil ikke at de andre arbeiderne skal se henne i en slik tilstand.

– Jeg vet ikke om det var noen vits i å protestere. Vi har ikke fått bedre lønn eller bedre arbeidsforhold. Jeg tror ikke livene våre vil bli noe bedre, sier hun. ■

– Ville aldri godtatt dette i Norge

Av Tor Aksel Bolle

– De fleste tekstilarbeidere i Bangladesh jobber under forhold vi aldri ville godtatt i Norge. Dette ble veldig tydelig for meg da vi besøkte tekstilfabrikker og tekstilarbeidere i Bangladesh i fjor, sier Anja Bakken Riise som er leder i Fremtiden i våre hender.

Hun forteller at selv om sikkerheten er blitt noe bedre etter Rana Plaza-ulykken i 2013 så er det fortsatt langt fram. Fordi tilgangen på arbeidskraft er så god i Bangladesh godtar arbeiderne ofte uverdige arbeidsforhold fordi de er frykter å miste jobben hvis de protesterer.

Bakken Riise mener store internasjonale merker som for eksempel Zara og Hennes & Mauritz kan gjøre betydelig mer enn for å sikre arbeiderne enn skikkelig lønn.

– Klesindustrien tjener mye på det som kalles «rask mote». Det vil si at de legger opp til å produsere billige og hyppige kleskolleksjoner i lavkostland som folk bytter ut ofte. Det sier seg selv at en t-skjorte til 200 kroner ikke gir særlig mye i lønn til tekstilarbeideren som har sydd den. Rundt 80 prosent av eksportinntektene til Bangladesh kommer fra tekstilindustrien. Det betyr at selskapene som kjøper varer fra landet har mye makt. De bør derfor stille strenge krav til arbeidsforhold og lønningene til tekstilarbeiderne som syr for produkter for dem, sier Riise.

7. februar la Hennes & Mauritz ut en pressemelding på selskapets hjemmeside. De skriver at selskapet «dypt bekymret over den siste tids utvikling i Bangladesh». Selskapet understreker at velferden til de ansatte i fabrikk som leverer til H&M er en prioritet og at selskapet støtter høyere lønninger for arbeiderne og også stiller seg bak arbeideres rett til å organisere seg.

Bistandsaktuelt har også kontaktet Inditex, storkonsernet som eier merket Zara, og bedt om en kommentar. Men vi har foreløpig ikke fått noe svar

Over 5000 fikk sparken

Over 5000 tekstilarbeidere i Bangladesh har fått sparken etter at de i januar protesterte med krav om høyere lønn, ifølge en organisasjon for arbeiderrettigheter i Dhaka

Fabrikkenes avskjedigelser av ansatte skjedde etter at flere tusen fabrikkarbeidere demonstrerte i og rundt hovedstaden Dhaka. Én arbeider ble drept og over 50 såret i protestene, skriver NTB.

Over 500 av dem som har mistet jobben, risikerer nå i tillegg straffefølgelse, opplyser talskvinne Kalpona Akter i Bangladesh Center for Worker Solidarity.

Økonomi

Afrika i ny gjeldskrise – stadig flere land i trøbbel

Ekspertene advarer: Afrikas gjeld øker. For mange land blinker varselampene rødt. Andre står fortsatt på gult. **Av Asle Olav Rønning**

18 land i Afrika sør for Sahara er enten ute av stand til å betjene sin gjeld eller har høy risiko for å havne i betalingsproblemer, ifølge Det internasjonale pengefondet (IMF). Det er dobbelt så mange som for fem år siden.

Gjelda legger beslag på en økende andel av skatteinntektene. Resultatet kan bli at stadig flere land må kutte i offentlige utgifter til helse og utdanning. I tillegg kan høy gjeldsbelastning svekke tilliten til stabile økonomiske rammebetingelser og gjøre det vanskeligere å hente inn investerin-

ger utenfra.

Det alvorlige i dagens situasjon er at gjelda har vokst så raskt, mener seniorforsker Jörgen Levin ved Nordiska Afrikainstitutet i Uppsala. På bare fire år, mellom 2012 og 2016, vokste den samlede gjeldsbelastningen i Afrika sør for Sahara fra 24 prosent av brutto nasjonalprodukt (BNP) til 36 prosent, ifølge IMF.

Mange enkeltland har allerede store utfordringer, mens andre klarer seg bedre.

– Det er veldig stor variasjon, sier Levin.

Aller verst ute er land som Somalia, Sudan og Eritrea. Men også en rekke land som ikke har vært i krig eller dype politiske kriser står i fare for å havne i en gjeldsfelle. Ghana og Zambia er eksempler på land som har hatt sterk økonomisk vekst siden 2000, og likevel er i fare for å havne i et økonomisk utføre.

Gjeldskrise tur-retur

På 1980- og 1990-tallet tårnet utlandsgjelda seg opp for mange utviklingsland. Det var i disse årene at begrepet gjeldskrise dukket opp for alvor.

Sletting av gjeld ble et tema på internasjonale toppmøter og i kampanjer drevet fram av frivillige organisasjoner. Kravet ble frontet av artister som Bono og Bob Geldof, blant annet på konserter (Live 8) som samlet millioner av tilskuere verden over i 2005.

Det endte med en stor gjeldssanering. Mer enn 100 milliarder dollar av utviklingslandenes gjeld ble strøket. For afrikanske land var dette viktig. I tillegg fikk mange afrikanske land en skikkelig økonomisk opptur etter tusenårsskiftet. Til sammen bidro disse faktorene til at gjelda kom under kontroll.

Jörgen Levin, Nordiska Afrikainstitutet.

Afrikas gjeldsbyrde

■ På 1980- og 1990-tallet økte Afrikas utenlandsgjeld kraftig. En viktig årsak var at det internasjonale rentenivået økte, og mange afrikanske land fikk problemer med å betjene sin gjeld. Samtidig ble de aller fleste land rammet av kraftig reduserte råvarepriser.

■ Krav om sletting av gjelda til disse landene ble en viktig del av internasjonal debatt om global utvikling. I 1996 startet gjeldsletteprogrammet Heavily Indebted Poor Countries Initiative (HIPC).

■ I 2005 demonstrerte mer enn 200 000 mennesker i skotske Edinburgh, blant annet med krav om at G8-landenes toppmøte på Gleneagles skulle vedta å slette resterende utlandsgjeld. Møtet vedtok å videreføre gjeldslette gjennom Multilateral Debt Relief Initiative (MDRI).

■ Totalt ble det slettet mer enn 100 milliarder i gjeld gjennom HIPC- og MDRI-ordningene.

Ghana er et av en rekke afrikanske land som ifølge Det internasjonale pengefondet (IMF) står i fare for å havne i en gjeldskrise. Fall i prisene på råvarer som kakao, gull og olje er en av grunnene til at Ghanas lånebelastning har blitt for stor. Bildet viser arbeidere ved sjokoladeproduzenten Niche Cocoa, som er en av få kakaoprodusenter som også selger sjokolade for eksport.

Foto: Zhao Zuting / Xinhua / Sipa USA / NTB scanpix

■ OLJEFONDET

**Refser
Oljefondet**

Mandelas enke, Graca Machel, er blant under-
skriverne av et krasst brev til det norske olje-
fondet. Som storinvestor i den sveitsiske banken
Credit Suisse bør Oljefondet stille bankens
ledelse til ansvar og foreslå at bankens ulovlige
lån til Mosambik slettes, mener hun.

■ GLOBAL ØKONOMI

2,9

prosent er veksten Verdensbanken spår i den globale
økonomien for 2019. Det er litt lavere enn veksten for 2018.

■ VENEZUELA

**Venezuela-
økonomi i fritt fall**

Venezuelas brutto nasjonalprodukt er
gått ned med over 60 prosent siden 2015,
melder E24. Det er nesten like ille som
anslagene for BNP-fallet i borgerkrigs-
herjede Syria.

Kina står for 20 prosent av lånene

Av Asle Olav Rønning

Kina har det siste tiåret kommet inn som en stadig viktigere långiver for utbygging av infrastruktur i afrikanske land. Veier, jernbane og telekommunikasjon er blitt etablert med kinesisk lånefinansiering.

Samtidig er det flere politikere og forskere i vestlige land som roper et varsku. Det samme gjør politikere i flere afrikanske land. Noen kritikere mener Kinas økende rolle i regionen representerer en ny form for kolonialisme, andre er mer positive til at Kina tilbyr fattige land sårt tiltrengt utenlandsk kapital.

John Bolton, utenrikspolitisk rådgiver for USAs president Donald Trump, er blant de største skeptikere. Kina bruker bestikkelser og strategisk bruk av lån for å få kontroll med afrikanske land, hevdet Bolton i desember i fjor. Uttalelsen falt i forbindelse med at USA lanserte en ny Afrika-strategi.

En femdel av totale lån

Enkelte kritikere mener at Kina kan ønske å fremkalle en gjeldskrise for å oppnå strategiske fordeler. Dette kan imidlertid hvile på en forestilling om at Kinas låneandel er større enn det den egentlig er, mener enkelte analytikere.

Kina står for bare om lag 20 prosent av totalverdien av lån til afrikanske land, konkluderer en rapport fra den britiske gjeldsletteorganisasjonen Jubilee Debt Campaign. Størrelsen på utlåne fra kinesiske långivere har vokst raskt, men er betydelig mindre enn for enkelte andre grupper av långivere. En tredel av den afrikanske gjelda er til private kreditorer og en annen tredel til multinasjonale utlånere som Verdensbanken.

Kinesiske lån spiller en stor rolle i to av landene som er i størst fare for å havne i gjeldskrise, nemlig Zambia og Djibouti. I de andre landene på IMF's liste over land i størst risiko, spiller Kina kun en mindre rolle, ifølge rapporten.

Subsidierte lån til vei og jernbane

Seniorforsker Elling N. Tjønneland ved Chr. Michelsens Institutt (CMI)

sier at kinesiske lån og kreditter til afrikanske land har økt kraftig de siste åra. Subsidiering av lån til infrastruktur lenge har vært en sentral del av Kinas bistandspolitikk. Men mye tyder på at Kina nå kan være i ferd med å bli mer forsiktig med å gi subsidierte lån til afrikanske land, mener CMI-forskeren. Prosjektene lønnsomhet og låntagernes evne til å betjene lån blir nå tillagt mer vekt enn før.

Han viser til jernbanen mellom Mombasa og Nairobi i Kenya, en jernbane som har blitt mindre lønnsom enn planlagt og som er finansiert av lån fra Kina til Kenya. Jernbanen ble åpnet i 2017. Det var forventet at en planlagt forlengelse av jernbanen til Uganda skulle bli offentliggjort under Afrika-Kina-toppmøtet i Beijing i fjor høst. Det skjedde ikke.

– Det er nok et lite signal om at kineserne er opptatt av at de som får lån også greier å betjene det, sier Tjønneland.

Økt tvil om låneopptak

Også kundene har begynt å bli mer forsiktige når de vurderer kinesiske lån. Det kan bli kostbart å gjennomføre tunge investeringer dersom de ikke kaster nok av seg til å betjene lånene de er finansiert med. Tjønneland viser til Asia, der Bangladesh og Malaysia har sagt nei til takk til kinesisk finansiering av infrastruktur-prosjekter.

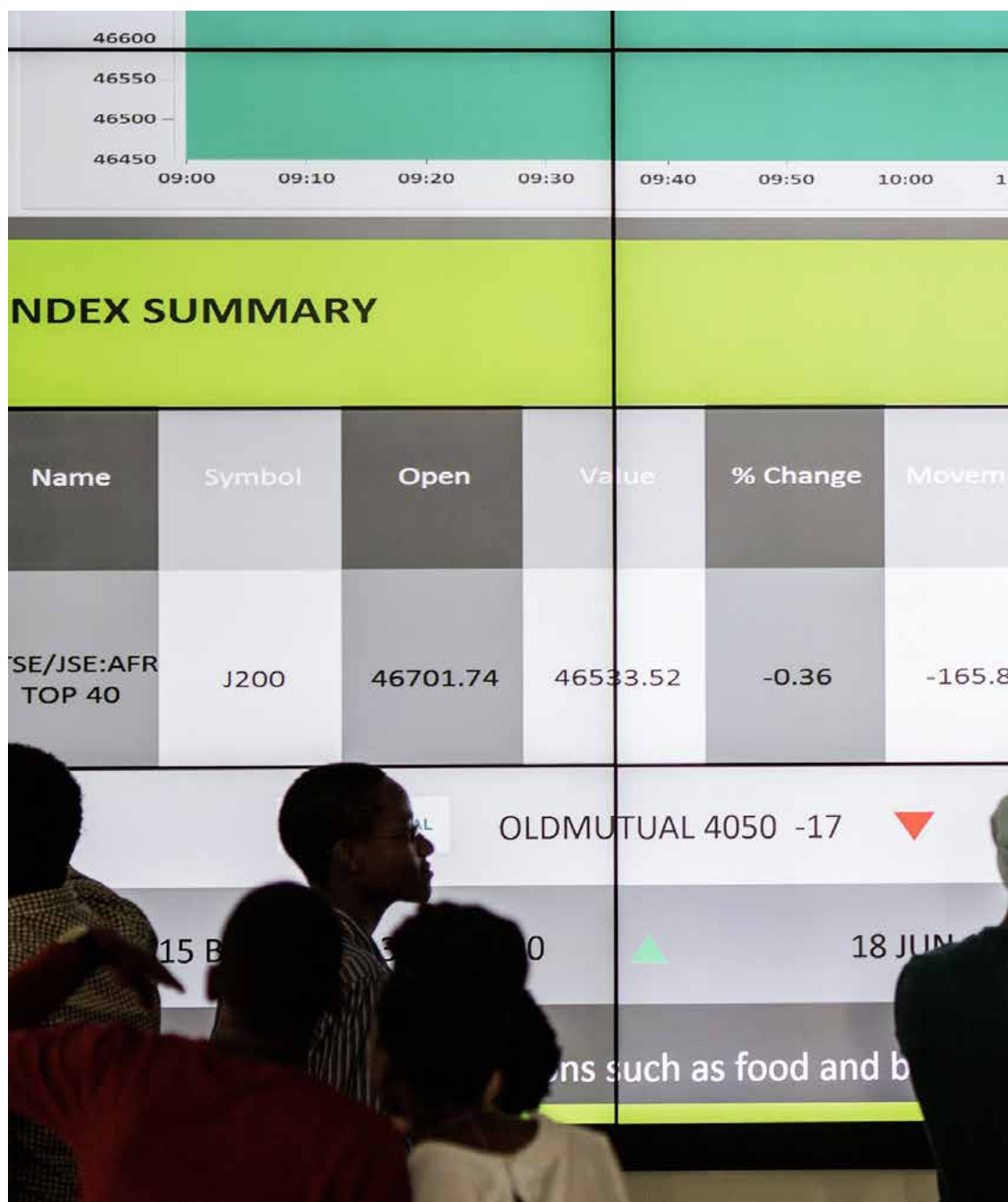
– En slik debatt har begynt å komme også i afrikanske land, sier seniorforskeren.

Kinas lån til Afrika varierer mye fra år til år, men den langsiktige trenden siden 2010 er at utlåne flater ut, viser tall fra China Africa Research Initiative ved Johns Hopkins-universitetet i Washington DC i USA.

Elling N. Tjønneland, seniorforsker ved Chr. Michelsens Institutt.

Foto: CMI

Mange afrikanske land opplever stigende gjeldsbelastning. Bildet viser sørafrikanske elever på besøk på børsen i Johannesburg.

Gianluigi Guercia / AFP / NTB scanpix

Fallende oljepris

For cirka fem år siden begynte imidlertid gjelda å vokse igjen, og det i et høyt tempo. Det er flere årsaker til denne utviklingen, og forklaringene varierer fra land til land:

■ Råvareeksporterende land (spesielt de som eksporterer olje) gikk på en kraftig smell etter prisfallet på olje fra 2014, og flere land har måttet låne penger for å holde seg flytende.

■ «Nyrrike» mellominntektsland som Ghana, som i en periode hadde hatt sterk økonomisk vekst, benyttet seg av muligheten til å hente inn kapital fra internasjonale finansmarkeder.

■ Kina har gitt store lån til infrastruktur som jernbane, havner og flyplasser til flere land, blant dem Zambia. Andre nye långivere, som India og Saudi-Arabia, spiller også en stor rolle i enkeltland. Det samme har multinasjonale selskaper. Tsjad er ett eksempel. Landet lånte penger av det internasjonale råvareelskapet Glencore. Men da oljeprisen falt og lånet skulle betjenes ble det vanskelig.

■ Noen land har også tatt opp «hemmelige lån», uten åpenhet eller offentlig debatt. Mosambik er det mest kjente eksempelet. Landets tidligere finansminister er nå arrestert og mistenkt for delaktighet i en omfattende låneskandale.

Tøft når valutaen faller i verdi

På 1980- og 1990-tallet var det i stor grad multinasjonale institusjoner som IMF og Verdensbanken som var kreditorene. I tillegg var også rike land i nord långivere. I dag er mer enn halvparten av lånene hentet fra private banker, fond og investorer som har gitt lån på

Obligasjoner

■ En stor andel av gjelda som afrikanske land har tatt opp, er gjennom det såkalte Eurobond-markedet.

■ I første halvår i fjor hentet afrikanske land inn rekordhøye 14,3 milliarder dollar på denne måten.

■ Eurobonds er statsobligasjoner, en form for lån som ofte har fem eller ti års nedbetalingstid, som tas opp i internasjonale lånemarkeder til markedsrente. Ghana åpnet veien med det første lånet av denne typen. Det var i 2007.

markedsmessige betingelser.

Det er mye dyrere å betjene lån som er tatt opp i internasjonale finansmarkeder til vanlige markedsvilkår enn de «myke» lånene som Verdensbanken gir, forklarer Halvor Mehlum, professor i økonomi ved Universitetet i Oslo.

Resultatet er at myndighetene må bruke en stor andel av skatteinntektene på å betjene gjeld. IMF's tall for landenes kostnader med å betale renter og avdrag på gjelda viser at disse har steget raskt.

Lånene er stort sett tatt opp i dollar. I kombinasjon med svekket nasjonal valuta kan det utgjøre en giftig

«Landenes kostnader ved å betale renter og avdrag på gjelda har steget raskt, viser tall fra IMF.»

I gjeldskrise

(land som ikke betaler lånene sine)

- Eritrea
- Gambia
- Mosambik
- São Tomé og Príncipe
- Somalia
- Sudan
- Sør-Sudan
- Zimbabwe

KILDE: IMF

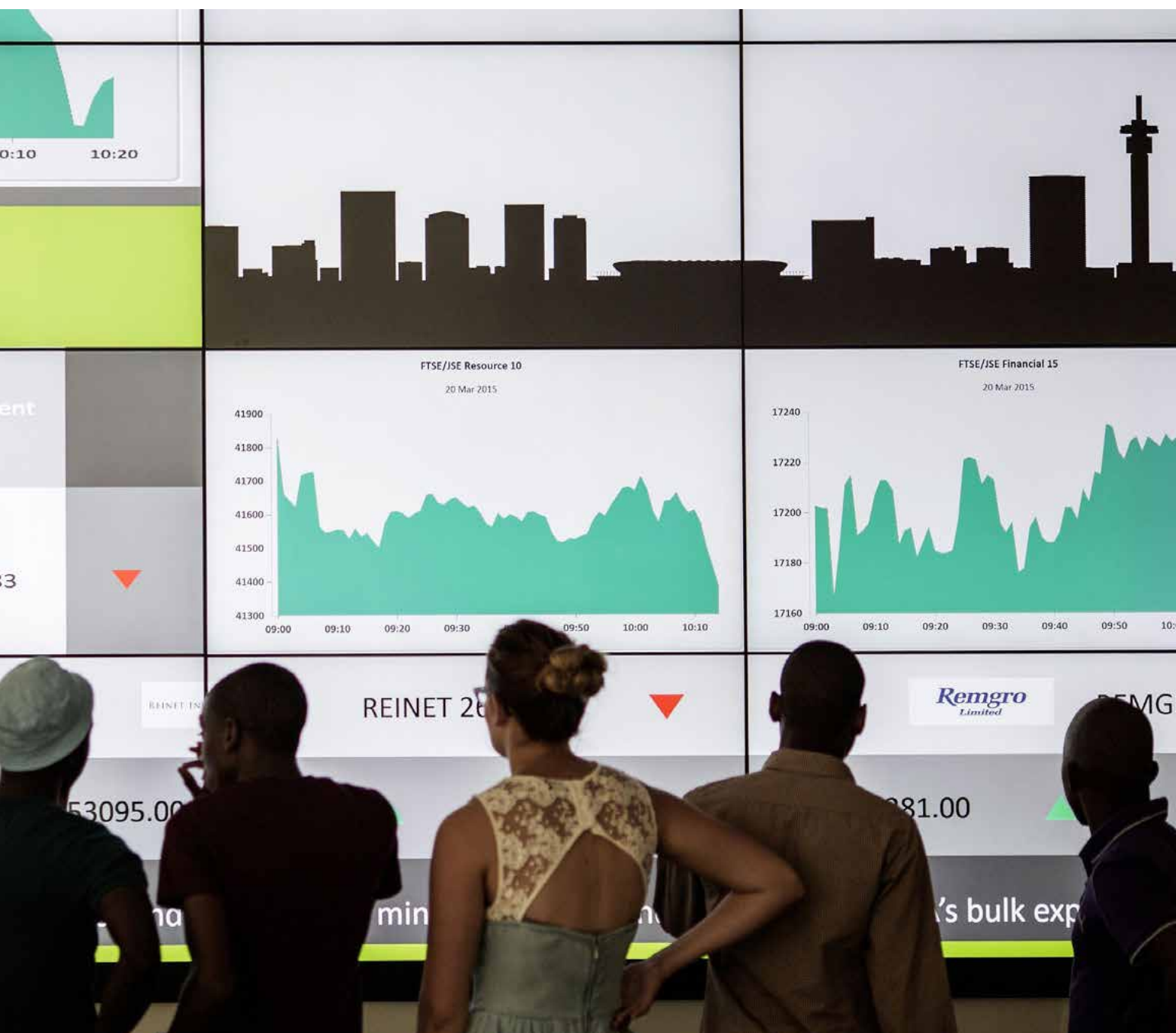
Nær gjeldskrise

(land med høy risiko for betalingsproblemer)

- Burundi
- Den sentralafrikanske republikk
- Djibouti
- Etiopia
- Ghana
- Kamerun
- Kapp Verde
- Mauretania
- Sierra Leone
- Tsjad
- Zambia

KILDE: IMF

– Nei, det var ikke fånyttets

Tidligere gjeldslettekampanjer var viktige, selv om gjeldsproblemet nå er tilbake, mener Tim Jones, talsperson i den britiske organisasjonen Jubilee Debt Campaign.

En rekke frivillige organisasjoner var involvert i slike internasjonale kampanjer på 1990- og 2000-tallet.

Jones viser til de positive resultatene sletting av gjeld førte med seg.

– Det var absolutt verdt det. Gjeldsletten som ble oppnådd førte til en svær økning i offentlig pengebruk på helse og utdanning og var bra for millioner av mennesker verden over, sier Jones.

Jubilee Debt Campaign ble startet i 1997, og er en av de sentrale organisasjonene i kampanjene for å slette utviklingslands gjeld. Jones sier kampanjene hadde to mål: Å sikre gjeldslette og å unngå at det skulle skje igjen. De mislykkes i å nå krav nummer to, slår han fast.

– Politikerne nektet å svare på krav nummer to, og derfor er vi nå tilbake i en situasjon med en økende gjeldskrise, sier han.

blanding. I land som Angola, Ghana og Zambia har verdien av den nasjonale valutaen falt kraftig – blant annet som følge av fallet i råvareprisene på olje, gull, kakao og kobber – og dermed øker gjeldsbelastningen.

– Det som gjør det spesielt tøft for afrikanske land, er at lånene er i dollar. Når Zambias valuta kwacha blir mindre verdt, blir lånene større over natta, sier Mehlum.

Advarer mot å redde private långivere

Den britiske organisasjonen Jubilee Debt Campaign, som i to tiår har arbeidet utrettelig for gjeldslette, nøler ikke med å bruke ordet krise om dagens situasjon. Afrikanske land brukte i 2017 en dobbelt så stor andel av sine statsinntekter på å betjene lån som bare to år tidligere, ifølge organisasjonen utregninger.

– Vi mener dette er en veldig alvorlig krise for mange afrikanske land, sier seniorrådgiver Tim Jones i Jubilee Debt Campaign.

Han viser til eksempler på land som må kutte dypt i offentlige tjenester på grunn av gjelda. Jones peker også på det uheldige i at afrikanske land kan ende opp med at de ikke lenger er herrer i eget hus. Kreditorer kan igjen – som på 1980- og 1990-tallet – få en betydelig innflytelse på den økonomiske politikken i enkeltland.

Jones mener at kommersielle långivere må dele ansvaret for dagens situasjon med de afrikanske landene som har tatt opp mer gjeld enn de kan bære. I flere tilfeller går IMF og Verdensbanken inn for å refinansiere gjeld. Jubilee Debt Campaign advarer mot at kommersielle

långivere skal slippe for lett unna.

– Vi må gjøre det tydelig for private långivere at de ikke vil bli kjøpt ut, sier Jones.

Organisasjonen vil også ha sterkere regulering av internasjonale finanssentra som Storbritannia og New York, blant annet ved at alle lån skal gjøres offentlig kjent.

Sammensatt bilde

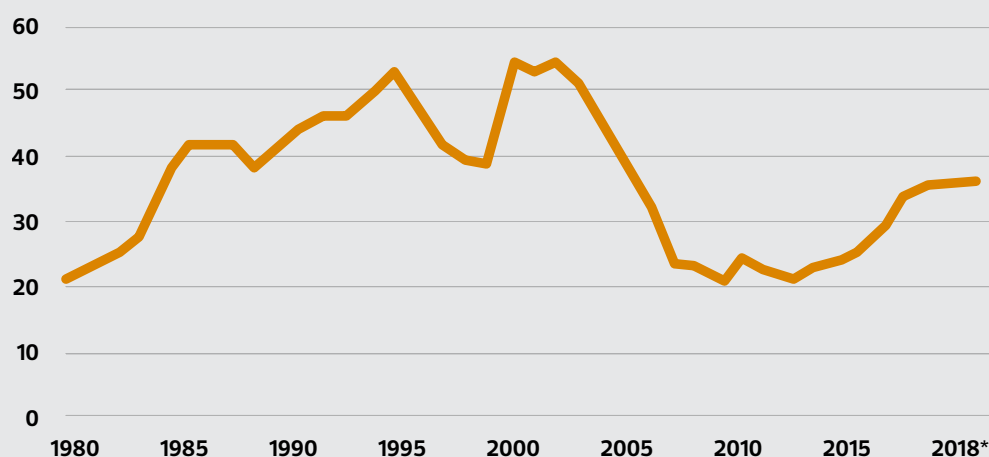
Bildet av de afrikanske gjeldsproblemene er imidlertid ganske sammensatt. Gjeldsproblemene for afrikanske land er foreløpig ikke i samme omfang på 1980- og 1990-tallet, fastslår Jörgen Levin ved Nordiska Afrikainstitutet.

Gjeld er ikke uheldig i seg selv, så lenge utgiftene kan forsvares. Derfor er det mange faktorer som bestemmer hvordan utviklingen vil bli. Det er knyttet stor usikkerhet til hvordan situasjonen vil utvikle seg. For råvareeksporterende land vil internasjonale råvarepriser avgjøre hvor store inntekter landene har å rutte med.

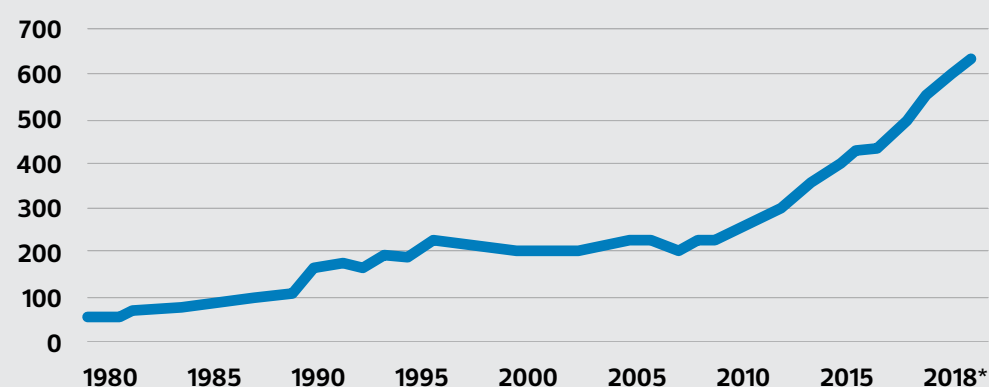
Dersom lån brukes til fornuftige investeringer, vil det bidra til økonomisk vekst på lang sikt. I en rapport fra Den afrikanske utviklingsbanken (Afrikabanken) fra januar i år blir det understreket at selv om enkeltland er i faresonen, så er det ingen fare for at kontinentet som helhet havner i en gjeldskrise.

At mange investorer fortsatt står i kø for å finansiere nye lån, viser at det også er stor tro på Afrikas framtidige økonomiske utvikling. I første halvdel av 2018 hentet seks land i Afrika sør for Sahara inn rekordhøye 14 milliarder dollar på internasjonale finansmarkeder. ■

Utenlandsgjeld i Afrika sør for Sahara (som prosent-andel av BNP)

Utenlandsgjeld i Afrika sør for Sahara (i milliarder dollar)

(* Prognose) Kilde: IMF, World Economic Outlook Database, October 2018.

24 Intervjuet

Tidligere israelsk etterretningsoffiser:

– Ingen har interesse av å avslutte eller å ignorere Osloavtalen

Han hevder at den israelske hæren vil gjøre en bedre jobb med å unngå vold i Hebron enn norskledede TIPH. Her snakker den tidligere israelske etterretningsoffiseren Kobi Michael om hvorfor han mener at Osloavtalen fortsatt lever – og rådgir Norges utenriksminister om hva hun bør gjøre for å bidra til fred. **Av Espen Røst**

– **A**h, det er million-dollar-spørsmålet, sier Kobi Michael til Bistandsaktuelt.

Bistandsaktuelt har akkurat spurt seniorforskeren ved *Institute for National Security Studies* (INSS) ved Tel Aviv University hva som gikk galt med Osloavtalen. Gjennom tre tiår har mannen med det vaksomme blikket fulgt den betente konflikten med palestinerne, og vurdert den fra et israelsk perspektiv.

Kobi Michael er ingen nøytral utenforstående analytiker. Han har en lang karriere bak seg som etterretningsoffiser i *Israel Defence Forces* (IDF). I tillegg til mange år i felt, har han ledet Palestina-desken ved avdeling for strategiske spørsmål ved statsministerens kontor og vært seniorrådgiver i Israels nasjonale sikkerhetsråd.

– I IDF var jeg med i de offisielle samtaleene med palestinerne, nå i ettertid har jeg vært involvert i mer uoffisielle samtaler. Jeg har jobbet med disse spørsmålene fra alle tenkelige vinkler og vært så mye i felt at jeg snakker arabisk med Gaza-dialekt.

Spiker i kista?

Bistandsaktuelt møtte Kobi Michael da han sist høst var i Oslo for å dele israelske perspektiver på situasjonen i Midtøsten. Siden har vi intervjuet ham flere ganger per telefon og epost, sist etter at Israel har valgt å avslutte samarbeidet med observatørkorpsset i Hebron.

Utenriksminister Ine Eriksen Søreide har uttalt at «utkastelsen» av den norskledede *Temporary International Presence in Hebron* (TIPH) kan være et brudd på Osloavtalen, men Kobi Michael har et annet perspektiv. Han er mer opptatt av den negative oppmerksomheten avgjørelsen vil gi Israel internasjonalt.

– Dette setter Israel i et lite fordelaktig lys, sier han.

– Tror du også dette vil føre til en mer anspent situasjon?

– Nei. Med et økt internasjonalt fokus mot Hebron, kommer den israelske hæren til å øke tilstedeværelsen for å vise at de kan håndtere situasjonen. Ironisk nok tror jeg dette gjør at vi får færre voldsepisoder.

– Norges utenriksminister mener beslutningen kan være et brudd på Osloavtalen?

– Om dette skulle være et brudd på avtalen, er det det første og eneste bruddet? spør han retorisk.

– Som sagt, jeg tror det er en feil å ikke fornye mandatet, til tross for at TIPH kun har vært et verktøy for palestinerne.

– Er dette «spikeren i kista» for Osloavtalen?

– Nei. Begge parter har null interesse av å avslutte eller å ignorere avtalen, og så lenge *Palestinian Authorities* (PA) eksisterer, lever Osloavtalen.

– Brøt avtalen

– Det er 25 år siden Osloavtalen ble underskrevet. Det har ikke gått så veldig bra?

– Jeg tror man hadde feil arbeidshypotese. Det er lett å si i dag, men tanken den gang var at man måtte legge alle de vanskeligste spørsmålene til side og fokusere på det man faktisk kunne bli enige om. Dét viste seg å være feil, sier Michael.

Han mener Yasser Arafat og PLO drev et dobbeltspill fra dag én av Osloavtalen, og sier han tror at Israels politiske ledelse den gang ikke forstod «det palestinske dobbeltspillet».

– Når Arafat sa at PLO anerkjente staten Israel, trodde mange at det betød at han anerkjente Israel som jødernes nasjonalstat. Men det stemte jo ikke. Palestinerne anerkjenner fortsatt ikke Israel som det jødiske

folks nasjonalstat. Dette er et av disse grunnleggende spørsmålene som ikke ble behandlet i Osloavtalen, sier Michael.

Han peker på en rekke eksempler han mener har bidratt til å undergrave Osloavtalen opp gjennom årene, og mener at al-Aqsa-intifadaen fra høsten 2000, bidro til dyp mistillit.

– Den andre intifadaen var egentlig en fem år lang terror-krig, og er nok den mest vesentlige krisen. Det tok mye krefter å komme seg etter den. Og da Annapolis-prosessen feilet noen år senere ble det enda tydeligere hvor stor avstanden mellom partene er.

«The ultimate deal»

Han hevder at palestinerne ledere, fra året etter Annapolis-toppmøtet – der palestinerne «takketei til *the ultimate deal*» – har jobbet med en ny strategi.

– Det siste tiåret har de forsøkt å delegitimere Israel. De håper det skal bidra til at det internasjonale samfunnet skal tvinge frem en løsning.

Michael påpeker at USA under Trumps lederskap har endret spillereglene, men sier palestinerne har «hatt noen gode år med en slik strategi». Han hevder store deler av det internasjonale samfunnet – inkludert Norge – har «kjøpt det palestinske narrativet».

– Deres korrupte myndigheter aksepteres uten at det stilles spørsmål. Som mange sikkert vet, har en stor andel av den internasjonale bistanden ikke kommet frem til det palestinske folk. I stedet har pengene havnet i de veldig dype lommene til korrupte palestinske ledere.

– Men hvor står vi nå, ser du noen løsning?

– Med alle feilene som er gjort, også av staten Israel, og med så mange tilbakeslag og all mistroen, er vi nok fortsatt i en veldig fastlåst situa-

«Bistandspenger har dype lommene til korrupte Palestinian Authorities (PA) eksisterer, lever

Kobi Michael har jobbet i Israels militære sikkerhetstjeneste i en årrekke. Han var blant annet en av arkitektene bak de omfattende sikkerhetsavtalene mellom Palestina og Israel, som inngikk i Osloavtalen. Nå er han seniorforsker ved *Institute for National Security Studies* ved *Tel Aviv University*.

Foto: Espen Røst

sjon. Jeg tror ikke vi vil få en endelig sluttavtale i vår generasjon. Men det betyr ikke at det ikke er mulig å få til mer nøkterne avtaler som kan være bra på litt kortere sikt, sier Michael og peker mot en fersk rapport – fra sitt eget forskningsinstitutt:

I INSS-planen, «et politisk-sikkerhetsmessig rammeverk for den israelsk-palestinske arenaen», heter det at Israel står overfor «en alvorlig sikkerhetsrisiko» dersom israelske myndigheter fortsetter på en kurs som overser en to-statsløsning.

Noe av innholdet i dokumentet ville nok ikke bidra til å lette dialogen mellom partene, mens andre deler kanskje ville ha gjort det, dersom planen skulle bli offisiell israelsk politikk. Eksempelvis er innspillene om å jobbe mer for en to-statsløsning og «å styrke palestinsk infrastruktur, myndighetsapparat og økonomi» – for å bidra til «en velfungerende og uavhengig palestinsk stat», på linje med blant annet offisiell norsk politikk.

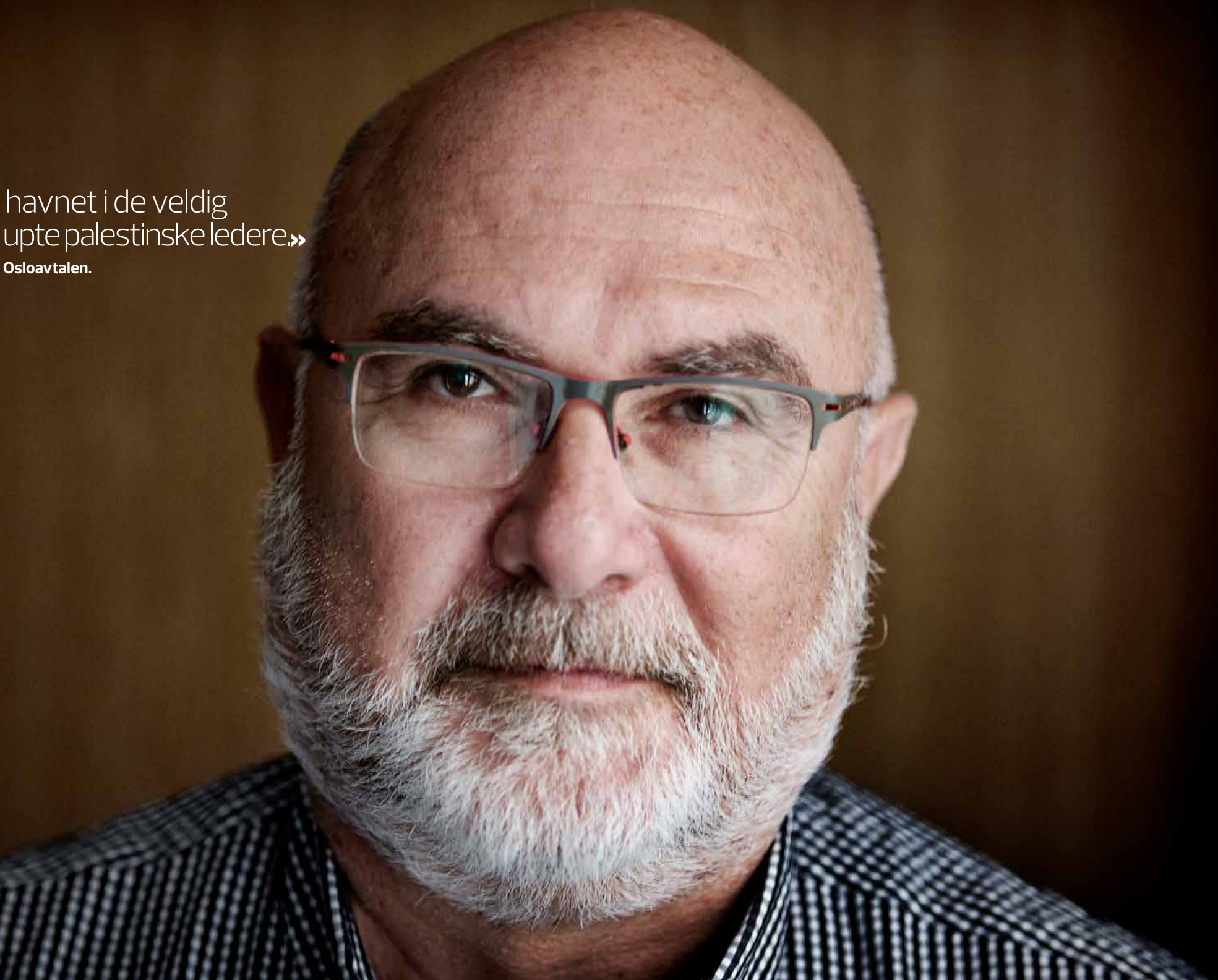
Usikkert Israel-valg

Kobi Michael mener rapporten han selv har bidratt til har fått gjenklang i israelsk politikk.

«...havnet i de veldig
viktige palestinske ledere.»

Osloavtalen.

– Alle viktige politiske ledere i Israel har henvist til planen. Noen fra ytre høyre avviste den, mens andre blokker har omfavnet den. Mange tenker i hvert fall at den kan danne grunnlag for ny dialog selv om de ikke er enig i alt som står der.

– *Hvordan tror du den oppfattes av den palestinske ledelsen?*

– Offisielt er den fullstendig avvist, men jeg vet at noen i ledelsen og tidligere tjenestemenn er enige med oss. De sier at dette er det beste og mest realistiske alternativet. Men de vil aldri innrømme dette offentlig, sier Michael og påpeker at det forestående valget i Israel også bidrar til stor usikkerhet.

– Vinner Netanyahu i april, og israelsk politikk fortsetter på samme kurs – eller får vi et ny ledelse som gjenopptar arbeidet med en to-statsløsning? spør Michael uten å gi et svar.

En rekke norske utenriksministre, blant dem Ine Eriksen Søreide, har uttalt at den eneste veien til forsoning er gjennom en to-statsløsning. Det er et synspunkt Michael er enig i, men han har liten tro på at det vil skje i nær fremtid.

– Det er veldig lite sannsynlig. Det kan endre seg, men jeg ser ingen indikasjoner på det nå.

– *Den norske utenriksministeren har uttalt at hun ønsker at Norge, igjen, skal bidra til fred mellom Israel og Palestina. Tross dine dystre spådommer om mulighetene for en to-statsløsning nå; om hun likevel ønsker å bidra, hva er ditt beste råd?*

– Hun må forsikre seg om at palestinerne forstår begrepet to-statsløsning på samme måte som hun forstår det. Nemlig at dette handler om to nasjonalstater. En for det jødiske folk og en for det palestinske folk. Men palestinerne mener at Palestina skal være palestinerne nasjonalstat og Israel skal være staten til alle som bor der, uavhengig av etnisk eller religiøs identitet. Om hun ikke får på plass en slik forståelse, vil jeg råde henne til å bruke kreftene på noe annet.

«Hodepinen Gaza»

– *Har dine egne perspektiver på en løsning endret seg de siste tiårene?*

– Mange tror at alle menneskelige eller politiske problemer kan løses, men noen problemer kan rett og slett ikke det, sier Michael – og bruker Ga-

zastripen som eksempel:

– En befolkning på to millioner mennesker bor på et veldig lite område, og styres av et diktatorvelde. Man kan klare å opprettholde liv der, forsøke å forbedre levekår, men så lenge Hamas har kontroll er Gaza et område uten løsninger. Og siden dette området er en helt essensiell del av det palestinske systemet, er det umulig å snakke om en løsning på Israel-Palestina-konflikten uten å ta med i betraktningen at vi har denne hodepinen som heter Gaza.

– *Men Gaza har vært under israelsk blokade i mer enn elleve år, og er nærmest totalt bistandsavhengig. Når to millioner mennesker lever under slike omstendigheter, er det da...*

– Hvorfor Hamas det siste tiåret har brukt alle sine ressurser på å styrke militærkapasiteten i stedet for å gjøre Gaza til Midtøstens nye Singapore? Rett adressat for et slikt spørsmål er Hamas. Det jeg kan si er at Gaza er et veldig bedrøvelig sted, med altfor mange mennesker som er tvunget til å leve på en måte som ikke samsvarer med deres egen overbevisning.

Michael mener stridigheter mellom ulike palestinske fraksjoner, blant annet Fatah og Hamas – og internt i disse – er en trussel også mot dialogen mellom Israel og Palestina. Han tror palestinerne president Mahmoud Abbas, også kalt Abu Mazen, blir den siste palestinske lederen med «tre hatter». I tillegg til å være palestinerne president, er Abbas formann i både Den palestinske frigjøringsorganisasjonen (PLO) og Fatah.

– Det er et stort problem at det palestinske lederskapet ikke har tilstrekkelig legitimitet. Dette er blitt et ekstremt kaotisk politisk landskap. Jeg ser heller ikke moderate, fleksible kandidater som kan ta over når Abu Mazen gir seg. Men om de klarer å forberede et valg, der en ny ledelse blir demokratisk valgt, vil det gjøre alt mye bedre for palestinerne – og for det handlingsrommet en fremtidig politisk ledelse trenger i forhandlinger med Israel. ■

Les hele intervjuet med Kobi Michael, samt Midtøsten-forsker Hilde Henriksen Waages kommentarer på bistandsaktuelt.no.

26

Meninger

Det farligste stedet å være kvinne er i eget hjem

En saudiarabisk tenårings flukt fra vold og trusler har skapt overskrifter verden over. I årevis hadde hun blitt utsatt for overgrep fra sine nærmeste familiemedlemmer. På ferie i Kuwait stakk hun av fra både dem og et system som umyndiggjør kvinner. **Av Liv Tønnessen**

18-åringen Rahaf Moham-med al-Qunun er en enkeltskjebne, men inngår samtidig i en dramatisk og dystre global statistikk. Omtrent en tredjedel av verdens kvinner og jenter opplever å bli utsatt for vold i løpet av livet. Akkurat som i Rahafs tilfelle er ofte voldsutøveren noen som står dem nær.

Så omfattende er vold i nære relasjoner at Verdens Helseorganisasjon betrakter det som et «global health problem of epidemic proportions». Likevel er det ikke et prioritert område i norsk bistand; en bistand som ellers har som målsetning å motarbeide vold mot kvinner.

Vold i nære relasjoner

Omtrent seks av ti kvinner som blir drept, blir drept av en partner eller et annet familiemedlem, ifølge en FN-rapport som ble utgitt i 2018. I denne rapporten slår FN fast at hjemmet paradoksalt nok er det farligste stedet for kvinner.

Alt tyder dessverre på at rapportforfatterne har rett. Kvinner blir i mye høyere grad enn menn drept av sine ektefeller, partnere eller andre nære familiemedlemmer. Risikoen for såkalt «femicide» er desidert høyest på det afrikanske kontinentet, deretter følger Latin-Amerika som neste region på listen. Risikoen for å bli drept av et familiemedlem er 4,5 ganger større for en afrikansk enn en europeisk kvinne.

Men vold i nære relasjoner handler om så mye mer enn drap. *Vold i nære relasjoner*, også kalt familievold, er definert som enhver handling i et intimt forhold som forårsaker fysisk, psykisk eller seksuell skade for de som er i forholdet. I begrepet inkluderes inku-

dert handlinger som fysisk aggresjon, seksuell tvang/voldtekt, psykologiske overgrep og kontrollerende atferd.

I tillegg til de synlige og umiddelbare skadene slik vold kan medføre, er det klare sammenhenger mellom vold og dårlig fysisk og psykisk helse senere i livet. I tillegg til de helsemessige konsekvensene har vold i nære relasjoner også store sosiale konsekvenser. De som blir utsatt for slik vold mister ofte muligheten til å delta aktivt i samfunnet. De blir isolerte og har lite begrensede muligheter til å tjene penger selv. Volden har også store samfunnsøkonomiske kostnader

Norsk innsats: Vold mot kvinner

Ifølge regjeringens handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling i utenriks- og utviklingspolitikken 2016–2020 skal Norge jobbe for å 'avskaffe vold og skadelige skikker rettet mot jenter og kvinner'.

De to desidert største prioriteringsområdene har vært kjønnslemlestelse og seksuell vold i krig. Norge har blant annet vært en av de største bidragsyterne til UNFPA/Unicefs globale program for å få slutt på kjønnslemlestelse.

Beregninger og studier viser at mer enn 200 millioner jenter og kvinner som lever i dag har blitt utsatt for kjønnslemlestelse. 3 millioner jenter står i fare for å bli utsatt for dette overgrepet hvert år. Men målrettede tiltak ser ut til å ha en positiv effekt. Nye stu-

«En av tre av verdens kvinner opplever å bli utsatt for vold. Voldsutøveren er ofte en som står dem nær.»

dier tyder på at færre jenter og kvinner blir kjønnslemlestet i dag enn tidligere.

Norge har også tatt plass i førerretet når det gjelder å sette seksuell vold i krig på den internasjonale agendaen. Blant annet har norsk bistand vært viktig for å finansiere fredsprisvinner Denis Mukwege og hans arbeid for kvinner som blir utsatt for seksualisert vold i borgerkrigen i Kongo.

Med andre ord: Norge har både forpliktet seg og tatt ansvar for å bekjempe vold mot kvinner og jenter internasjonalt, og på hjemmebane har vold i nære relasjoner fått økende oppmerksomhet. Så hvorfor blir ikke vold i nære relasjoner sett på som viktig nok til å bli en prioritert del av bistandspolitikken? Det burde det absolutt være. Vold i nære relasjoner er ikke bare traumatisk for dem som blir utsatt for det. Det er et samfunnsproblem, et menneskerettsproblem, et demokratisk problem, et likestillingsproblem, og et folkehelseproblem.

Start med å støtte kriminalisering av familievold

For å få slutt på volden må vi utfordre og endre de underliggende maktstrukturene som diskriminerer kvinner og jenter. Et viktig virkemiddel er lovendring. Over 600 millioner kvinner bor i land der vold i hjemmet ikke er forbudt. I land som ikke kriminaliserer familievold, er kvinners forventede levealder lavere enn i land som har slik lovgivning på plass, ifølge studier fra Verdensbanken.

Et økende antall land i Afrika og Midtøsten har fått lover som beskytter kvinner mot vold. Selv Saudi-Arabia innførte i 2013 en lov som skal gi kvinner beskyttelse mot vold. Men disse lovene dekker ikke nødvendigvis alle former for familievold.

Et av de mest kontroversielle områdene er voldtekt i ekteskapet. Bare ett av tre land i verden har i dag kriminalisert voldtekt i ekteskapet. Voldtekt i ekteskapet er et tabubelagt tema, og i

Månedens
spaltist

Liv Tønnessen

Gry Larsen

Laila Bokhari

→ Følg debattene på nett: www.bistandsaktuelt.no

■ DEBATT

1-prosentmålet er et virkemiddel som er blitt et mål

Norge må komme vekk fra dagens situasjon hvor vi er mest opptatt av å være en bistandsstørsmakt i kraft av budsjettstørrelsen, skriver professor i økonomi ved UiB, Rune Jansen Hagen.

■ DEBATT

Hva betyr de afghanske fredssamtalene i Moskva?

Samtalene mellom Taliban og afghanske opposisjonspolitikere i Moskva kan bli en viktig brikke i en uforutsigbar afghansk fredsprosess, skriver Kristian Berg Harpvik som er forsker ved Prio.

■ DEBATT

Klassekamp i klasseløse stater

Arbeiderne i Kina og Vietnam streiker hyppig. Frie fagforeninger står imidlertid ikke på dagsorden i disse landenes utviklingsmodell, skriver professor i utviklingsstudier ved OsloMet, Kristen Nordhaug.

mange land er det nedskrevet i lovtekster at kvinner skal være lydige i bytte mot at mannen tar økonomisk ansvar for henne og barna. Kvinner har rett og slett ikke lov til å nekte å ha sex med mannen sin. Dermed eksisterer det ikke noe slikt som voldtekt i ekteskapet.

Nye lover er selvsagt ikke nok i seg selv, men kan være et viktig første steg. For at slike lover skal kunne gi kvinner behandling, beskyttelse og rettferdighet, så må de ses i sammenheng med andre diskriminerende lover. En lov som beskytter saudiske kvinner mot vold i hjemmet, hjelper lite dersom de ikke kan rapportere hendelsen til politi eller søke medisinsk behandling uten tillatelse fra sin mannlige verge. I mange tilfeller er det nettopp den mannlige vergen som begår overgrepene.

Mannlig verge må gi tillatelse

Saudiarabiske Rahaf flyktet fra familien mens de var på ferie i Kuwait

fordi hun verken hadde mulighet til å rapportere volden i hjemlandet eller til å komme seg bort fra familien. For å kunne reise bort på egen hånd måtte hun først ha fått tillatelse fra de samme familiemedlemmene som mishandlet henne.

Hun har nå fått innvilget asyl i Canada. Men selv der må hun nå følges av sikkerhetsvakter - i frykt for å bli drept av familiemedlemmer på hevn-tokt. Hjemme i Saudi-Arabia har hennes far anmeldt henne til politiet for å reise «uten hans tillatelse».

Tiltak mot kjønnslemlestelse og seksuell vold i krig er uten tvil viktig. Men dersom vi virkelig skal gjøre alvor av målet om å avskaffe vold mot kvinner og jenter, så må disse tiltakene gå hånd i hånd med tiltak rettet mot familievold. Vi må plassere den volden som få snakker om, den som foregår bak lukkede dører, høyere opp på den norske utenriks- og utviklingspolitiske agendaen. ■

Øyvind Eggen

I denne spalten vil fire samfunnsdebattanter ytre seg om globale spørsmål. I denne utgaven er det Liv Tønnessen er forskningsdirektør ved Chr. Michelsen Institutt (CMI).

Foto: Espen Røst

Sett fra sør av Lizzie Secrette

Asia er her. Hvor ble det av Europa?

JEG KAN HUSKE at det skjedde i 2008. Dette året brøt Malawi de diplomatiske forbindelsene med et land de færreste av oss hadde hørt om; Taiwan.

For oss malawiere virket det i utgangspunktet som en ganske udramatisk beslutning, men brudet banet veien for et nytt vennskap med en mye mektigere stat; Kina. Plutselig dukket det opp en rekke interessante og store samarbeidsprosjekter på malawisk jord.

Her er noen av prosjektene:

- Kina finansierte en ny hi-tech parlamentsbygning.
- Kina betalte for bygningene til det nye universitetet for vitenskap og teknologi.
- Kina finansierte landets første fem-stjerners hotell
- Veier, skoler og en nytt nasjonalstadion for fotball er også bygget med kinesisk finansiering. Flere veier, hoteller og en andre nasjonalstadion er klare til å følge etter.
- Kina har også lovet å finansiere også et solenergidrevet anlegg for satellitt-tv til 500 landsbyer!

IDAG OPPLEVER VI malawiere kinesisk innflytelse overalt i større og mindre byer. Ikke så mye på grunn av nye bygninger, men mer i form av nye butikker, skilt og produkter. Ledelse og stillinger i kinesiskbetalte prosjekter er fylt med kinesiske ansatte. Disse godt betalte kinesiske ex-pats har fått følge til Malawi av kinesiske handelsfolk som tilbyr tjenester innenfor restauranter og detaljhandel.

Etter som alle disse handelsaktørene har åpnet opp for nye importkanaler, engros-salg og butikker, har billige kinesiske varer flommet inn i landet. Noen mener at den kinesiske handelen har hjulpet fattige malawi-ere til å få tak i billige varer, mens andre er bekymret over konkurranseeffekten en masse billige varer og åpning av nye små butikker vil ha på lokale håndverkere og butikkeiere.

Samtidig som det fortsatt diskuteres om den økonomiske effekten

er positiv eller negativ, merker vi en endring i tankemønstre som følge av de nye relasjonene med Kina.

DETTE KULTURELLE SKIFTET underbygges gjennom skole og arbeidsliv. Min far, som mange andre i sin generasjon, fullførte høyere utdanning og lærte business i Storbritannia. Mine venner studerte i Irland og USA, og jeg fikk yrkesopplæring i Skandinavia. Min yngste søster derimot, fikk støtte til å ta en 6 måneders betalt business-utdanning i Kina.

Historisk sett så vi til Storbritannia for kvalitetsvarer og til Sør-Afrika for billigere ting. Etablerte bånd og et felles språk støttet den kulturelle følelsen av at disse landene var «nære» og derfor «enkle» å gjøre forretninger med. Men dette er endret. Vi har til og med endret språket vårt for å reflektere forandringen: billige produkter blir nå kalt «ZaChina», noe som betyr at de ikke vil vare lenge.

DET BLIR OFTE sagt at verden blir mindre. Imidlertid, Europa virker nå fjernere. Det er for eksempel blitt vanskeligere å få visum. Å studere er blitt dyrere. Engasjementet for Malawi i europeiske land ser ut til å ha bleknet. Vi ser våre ledere besøke andre statsoverhoder i land i sør og øst, mer enn i nord og i vest.

Det føles også som om Asia har flyttet seg nærmere Malawi. Det er hyppige flyruter til en rekke flyplasser i Kina, Japan og andre steder i Asia, via Addis Abeba og Nairobi. I virkeligheten kan det være enklere å fly fra Malawi til Beijing enn det er å komme seg til et business-senter på andre siden av Afrika.

Dette er kanskje en ny form for økonomisk kolonialisme, men når jeg kjører min asiatiske bil på en jevn og fin kinesiskfinansiert vei, er min hovedbekymring å prøve å finne ut hvordan GPSen fungerer når alle instruksjoner er skrevet på japansk... ■

Lizzie Secrette er frilansjournalist i Malawi.

28 Portrett

Rød kantspiller på blått lag

Egentlig var han på vei ut av politikken, i hvert fall for en stund. Han og kona hadde tenkt å bli bistandsarbeidere. Men så ringte en dame og spurte om han ville bli minister. **Av Nina Bull Jørgensen**

Har du et arr noe sted?
– Eh..? Hva mener du? Arr på kroppen?

– Ja. Eller i sjela?

Dag Inge-Ulstein stusser over Bistandsaktueltets spørsmål.

– Sett utenfra virker det som livet har glidd veldig greit for deg; Jeg lurte på om du noen gang har opplevd noe vondt, opprørende, noe som har satt dype spor?

– Ah, skjønn! Men én ting er jo helt sikkert; Ting er aldri bare det du ser på overflaten.

Uvant i ny rolle

Veien er humpete, men de sorte skinnsetene i bilen er myke. Et norsk flagg pryder panseret på den hvite Landcruiseren. Foran oss politibiler, blålys og ulende sirener. En norsk minister er på vei.

– Jeg håper jeg kan fortsette å være meg sjøl, sier 38-åringen.

Vi er i Addis Abeba, Etiopias hovedstad. Sunnmøringen og KrF-eren Dag-Inge Ulstein er på sin aller første utenlandsreise som utviklingsminister.

I løpet av et døgn har han møtt utenriks-, finans- og utdanningsministeren, lyttet til representanter for frivillige organisasjoner, besøkt en resirkuleringsbedrift og holdt et åpningsinnlegg på AU-konferansen om utdanning for jenter på flukt.

– Og så er det mye rart da, som å ha disse politibilene kjørende foran meg. Det er mye jeg aldri kommer til å venne meg til. Men jeg håper virkelig at jeg kan finne en måte å være meg sjøl i denne rollen, gjentar han.

Finner fellestrekk

– Og hva er «deg sjøl»?

– For eksempel det å være her og bli kjent med folk, høre historiene fra livene deres. Det fascinerer meg både hvor forskjellige vi kan være, men også hvor mye vi har til felles.

Den åpenbare forskjellen er at én sitter på en pengesekk med 38 milliarder kroner, mens den han møter – det være seg en etiopisk minister eller bonden på landsbygda – er mottaker. Én gir. Én får. Men Dag-Inge Ulstein er mer opptatt av hva de har til felles.

– Det var kjekt. Både nært og personlig. Vi snakket om familien og barna

våre. Han hadde bekjente i Bergen. Og det var flott å høre at han og regjeringen virkelig tar dette med kvinners rettigheter på alvor, sier han smilende etter møtet med Etiopias utenriksminister.

Ville bli bistandsarbeider

Etter fem år som sosialbyrådd og finansbyrådd i Bergen, sa han takk for seg i fjor høst. Han ville ha mer tid til familien. Dessuten hadde han og kona bestemt seg for å virkeliggjøre en drøm.

– Det var et ønske om reise ut og være med å bekjempe fattigdom, bidra der det er størst behov. Kona mi er psykolog, så det kunne like gjerne vært hennes profesjon som tok oss et sted. Kjønnrelatert vold. Barn og traumer...

– Men var det også ønske om en slags «selvrealisering» – litt sånn «vi skal ut å redde verden»?

– Nei, ikke selvrealisering! Nei, veit du ka! Det er så mange som snakker om å gjøre noe, uten å gjøre det. Vi hadde snakket om dette helt siden vi ble sammen for 20 år siden. «Vi har alle ressurser, vi kan gjøre det nå» ble vi enige om.

Tvil

Men før de rakk å bli bistandsarbeidere på bakken, fikk 38-åringen en telefon med et annet tilbud; Å bli *sjef* over all norsk bistand.

Han var sterkt i tvil hva han skulle svare.

– KrFs retningsvalg og alt det der var ikke, som alle trodde, det vanskelige. Det var familien det gikk på. Jeg tok kona og ungene med i familieråd før jeg takket ja. Det var virkelig ikke lett.

Gang på gang har «KrFs røde gissel i regjeringen» måttet svare for en tidligere Facebook-post: «Jeg vil ikke i regjering med et populistisk Frp. De står rett og slett for langt unna et verdiforankret og radikalt KrF».

I milde vendinger har han svart at det ikke var «tanken på makt» som gjorde at han sa ja, men «muligheten for å påvirke».

– Han bruker ikke politikken for å få seg en karriere. Han bruker karrieren til å gjennomføre den politikken han brenner for, sier en god kamerat av Ulstein.

– Bestefaren min var stortingsrepresentant, en rollemodell. Men jeg hadde aldri sett for meg noen politisk karriere, sier Ulstein selv.

Dag-Inge Ulstein (38)

■ Ny utviklingsminister i Erna Solbergs regjering, fra KrF.

■ Fra Solavågen på Sunnmøre. Har jobbet som sosialbyrådd og finansbyrådd i Bergen, som samlivsrådgiver og som ungdomspastor.

■ Er vokalist i elektronika-bandet Electric City.

■ Gift, med fire barn.

Har et arr

Utenfra ser det unektelig ut som livet til Dag-Inge Ulstein har gått på skinner. Trygg barndom i ei lita sunnmørsbygd, engasjert i kristent ungdomsarbeid, lykkelig gift med fire barn. Kvinner sier han «ser bra ut», kamerater sier han er en «irriterende god» fotballspiller. Som musiker havnet han på hitlistene «uten egentlig å satse». Og som finansbyrådd snudde han «ved et trylleslag» Bergens økonomi fra minus til pluss.

– Joda, jeg har vært utrolig heldig. Jeg har alltid hatt gode folk rundt meg både i oppveksten og jobbsammenheng, sier han.

Men han har likevel et slags «arr». Dag-Inge har tenkt.

Dagen etter at det litt rare spørsmålet ble stilt kommer han bort til Bistandsaktueltets reporter. Vi er i byen Mekelle i Tigrayprovinsen. Han har en historie å fortelle – om å føle seg liten, sett ned på og usynliggjort.

Men det må bli senere, når det er litt mindre hektisk.

Ikke KrF-vokabular

«Så kjekt». «Sterkt». «Fascinerende». Utviklingsministeren lar seg begeistre og bevege.

Framoverlent med et åpent

blikk. Han spør, lytter og tar notater. Han ser folk rundt seg: «Går det bra? Er det noe du trenger?». Han lar «vanlige folk» gå først ut av flyet og takker nei til hjelp med småting; «Jeg kan gjøre det selv».

Ifølge venner, familie og kolleger er Dag-Inge Ulstein «varm, tolerant, klok, rakrygget, handlekraftig, vennlig». Den eneste smule kritikk de vil formidle til Bistandsaktuelt er at han «kan være litt distré» og at han var sta som barn.

– Hender det aldri at det «går en faen i deg»; at du blir skikkelig forbanna og vippet av pinnen?

– Hm... Nei, altså. Noen ganger når jeg ser urettferdighet, så kjenner jeg på den følelsen. Men jeg vet ikke om jeg ville brukt de samme ordene.

Han smiler, før han legger til: – De er utenfor KrF-vokabularet.

«Jeg har aldri sett han vippet av pinnen, med mindre han snakker med Frp'er om innvandringspolitikk...», lød svaret fra kameraten hans på det samme spørsmålet.

Reddet en flyktningfamilie

Med Jesus som forbilde og bibelvers på mobilen er den nye utviklingsministeren ikke bare en som snakker, men også en som handler når han ser urett.

«Jeg hadde aldri sett for meg noen politisk karriere.»»

Dag-Inge Ulstein er både omtalt som «en irriterende god fotballspiller» og KrFs røde alibi. Her er statsråden klar for spill på bortebane, under sitt første feltbesøk, i Tigray-provinsen i Etiopia.

Foto: Nina Bull Jørgensen

For eksempel som byråd i Bergen under flyktningskrisen.

– Jeg var blitt kjent med en familie som var i ferd med å bli uttransportert. Moren hadde store traumer. De hadde ikke fått den helsehjelpen de hadde krav på. Og fordi han kunne best norsk, ble femåringen i familien brukt som tolk – midt på natta da politiet kom og hentet dem, forteller Ulstein.

– Jeg visste at det var feil – så oppriktig feil å bruke et barn i den rollen, fortsetter han.

Og så klarte han ikke å la være. Han «tok noen telefoner». To år senere bor flyktningfamilien fortsatt i Bergen.

– Kan et brennende engasjement for enkeltmennesker komme i veien for det store fugleperspektivet?

– Det får jo ettertiden vise. Men er det noe vi trenger så er det engasjement. Vi skal selvfølgelig ikke blande oss inn i alt. Men hvis ikke vi skulle bry oss når vi møter de folka det er snakk om... Hvis du kan gjøre en forskjell for noen, så kan vel ikke det være feil?!

Offensiv spiller

På en ungdomsskole i Mekelle får Ulstein endelig sjansen til å vise hva han er god for. Han har tatt med seg en fotball – dekorert med de sytten

bærekraftsmålene.

– I strid med alt annet som blir sagt om deg; Det ryktes at du har en arrogant spillestil?

– Haha. Det kan godt hende ja. Men det kan jeg stå inne for. Akkurat på fotballbanen kan det hende at jeg blir litt vel innbitt, altså.

– Så det er liksom du som skal skåre bærekraftsmålene?

– Haha. Ikke alene. Men jeg er i hvert fall en offensiv spiller.

Ifølge staben rundt han er Ulstein allerede en populær sjef – en god lagspiller. Men han spiller på ett lag til; nemlig landslaget til Erna. Allerede i løpet av sin første uke som minister klarte han med sin offensive spillestil å provosere medspillere på høyre kant.

«Det er uaktuelt å bruke bistand som pressmiddel i flyktningspolitikken», uttalte KrF-ministeren i media. «Håpløs tilnærming», repliserte Frp-topper. Deretter Ulstein igjen, med knusende ro: «Det er KrF som styrer denne ministerposten nå».

Og videre: «Det er fattige lands interesser, og ikke Norges interesser, som skal prege utviklingspolitikken.»

Med støtte fra «landslagssjefen» Erna Solberg kan dette kanskje kal-

les Ulsteins «første skåring», eller som Knut Arild Hareide sa: «Ulstein har satt skapet på plass».

Rollebytte

Etter tre intense dager er Etiopia-reisen ved veis ende. Flyet til Norge går om 20 minutter. I VIP-loungen på flyplassen i Addis synker vi ned i to enorme hvite skinnstoler med gullfor-gylte armlener.

– Det var det «arret» du skulle fortelle om...

– Ja, du spurte om spor i sjela... Jeg var finansbyråd og byttet jobb for én dag med en kompis av meg. Han jobbet i noe tilsvarende =Oslo, bladet Megafon i Bergen.

Kompisen hadde hatt en tøff oppvekst.

– Han tok av seg lua, fikk låne en dress og overtok min jobb. Så ble han med på NHOs årskonferanse. Herman Friele, NHO-direktøren og masse toppfolk var der.

Usynliggjort

Seinere i uka overtok Ulstein kompisens jobb, gikk ut på gata og prøvde å selge blader.

– Jeg tok på ei joggebukse, lue og allværsjakke. Tenkte det skulle gå

greit. Men det gjorde vanvittig mye med meg å stå der og se alle blikkene som forsøkte å unngå meg.

Folk han kjente gikk rett forbi.

– Jeg ble totalt usynliggjort – med unntak av en eldre dame som kom bort og stakk noen penger ned i neven på meg.

– Det var så utrolig skjellsettende, å prøve litt å komme inn i et annet menneskes liv.

– Og hva gjorde det med han, kompisen din?

– Nei, han hadde jo så mye bra å komme med! Etter NHO-sjefens tale gikk han opp og utfordret på flere ting, for eksempel hvordan arbeidslivet kan tilrettelegges bedre for folk som han.

Koffertbærer

«Nå må dere inn på flyet! Det går om fem minutter!» Norges ambassadør til Etiopia bryter inn og sørger for at ministeren holder tidsskjemaet, mens en fra ministerens stab kommer løpende og tar håndbagasjen hans.

– Nei, nå føler jeg meg tomhendt og ubrukkelig! Skal jeg ta kofferten din? spør han Bistandsaktueltets reporter, som benytter sjansen til å få siste ord:

– Nei! Nå er det på tide at du venner deg til å være minister! ■

30 Bakerst

Gados verden

Tanzanianeren Godfrey Mwampembwa, bedre kjent som Gado, er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere.

Hva i all verden?

Av Ba-Musa Ceesay

Foto: Wikipedia

Foto: Pixabay

- 1** Hvem er dette?
- 2** I hvilket år ble det satiriske ukemagasinet Charlie Hebdo i Paris utsatt for et terrorangrep?
- 3** 5. februar var det kinesisk nyttår. Hvilket dyr knyttes til det nye året?
- 4** Filippinene består av over 7000 øyer. Hvilket land ligger nærmest øynasjonen?
- 5** Hvem var Patrice Lumumba?
- 6** Nikolai Astrup er nå Norges første digitaliseringsminister. I hvor mange år var han utviklingsminister?
- 7** Ifølge Wikipedia har Norge den nest lengste kystlinjen i verden. Hvilket land har lengst kystlinje?
- 8** Hvilken farge er med i nesten alle muslimske lands flagg?
- 9** Lesotho grenser mot ett eneste land. Hvilket?
- 10** Finnes det leoparder i India?
- 11** Liv Tørres er direktør ved Nobels Fredssenter. Fra 2011 til 2015 var hun generalsekretær i en stor norsk organisasjon. Hvilken?
- 12** Sheikh Hasina ble nylig gjenvalgt som statsminister. I hvilket land?
- 13** Hva heter høytiden som avløser den muslimske fastemåneden Ramadan?
- 14** Hvor mange meter er en nautisk mil? (Du får 50 meter å gå på)
- 15** Hva heter valutaenheten i India?
- 16** Hva heter hovedstaden på Øst-Timor?
- 17** Var Etiopia noen gang kolonisert?
- 18** Hva heter Asias største øy?
- 19** Hvilket afrikansk land var det første som kvalifiserte seg til et fotball-VM?
- 20** Hvem skrev Jungelboken?

Ekspertnøtter:

- 1** Qin Shi Huangdi regnes som Kinas første keiser. Hva het dynastiet han stiftet?
- 2** Omtrent hvor mange mennesker lever under Verdensbankens fattigdomsgrense på 1,90 dollar om dagen??
- 3** Det ble nylig valgt ny president i DR Kongo. Hva heter han?

Foto: Pixabay

4119

ABONNERER PÅ VÅRT
NYHETSBRØV PÅ E-POST

* Antall abonnenter per 11. februar 2019.

Nytt om navn Har du skiftet jobb? Send en melding og bilde til baktuelt@gmail.com.

Eirin Kallestad er ansatt som senior programrådgiver i Atlas-alliansen. Hun har en mastergrad i internasjonal økonomi og internasjonale relasjoner fra Johns Hopkins University i USA. Hun har tidligere jobbet åtte år for Verdensbanken og Den interamerikanske utviklingsbanken i Washington DC, samt seks år som konsulent for de samme institusjonene i tillegg til andre organisasjoner og selskaper i Argentina.

Fred Håberg er daglig leder for JOIN good forces. Han har vært med i JOIN siden 2016, men overtok ledelsen i fjor. Han har bakgrunn fra kirke og menighetsliv, blant annet som pastor i Klippen Sandnes. Han har en master i ledelse fra BI.

Mina Gerhardsen slutter som kommunikasjonsdirektør i Norad. Hun blir ny generalsekretær i Nasjonalforeningen for folkehelsen. Hun tiltrer stillingen fra 1. mai 2019. Gerhardsen begynte i jobben i Norad i begynnelsen av 2018. Hun har blant annet bakgrunn som journalist, informasjonsarbeid i Røde Kors og som statssekretær ved Statsministerens kontor og Kulturdepartementet under Stoltenberg II-regjeringen og generalsekretær i Actis.

Aksel Jakobsen er utnevnt til statssekretær i Utenriksdepartementet, for utviklingsminister Dag-Inge Ulstein. Han har vært seniorrådgiver for Dagfinn Høybråten i GAVI og politisk seniorrådgiver for KrFs stortingssekretariat med ansvar for Utenriks- og forsvarskomiteen, innvandrings- og integreringsfeltet. Han gikk på videregående skole i Alta og studerte ved Universitetet i Tromsø.

Sidsel Roalkvam får opprykk til professor i antropologi ved Senter for utvikling og miljø (SUM), Universitetet i Oslo. Roalkvam er i dag direktør ved SUM, og har vært ansatt på UiO siden fullført doktorgrad i 1997. I sin forskning har Roalkvam blant annet jobbet med global helse, mødre- og barnehelse, hiv og aids, religion og kjønn. Hun har tidligere vært leder for det tverrfakultære forskningsområdet LEVE – Levekår i utviklingsland ved UiO.

Tanja Winther får opprykk til professor i utvikling og miljø ved Senter for utvikling og

Skal jobbe for smartere bistand

KPMG International Development Advisory services (IDAS) har ansatt **Elisabeth Fosseli Olsen** som senior manager og leder for innovasjon. Hun er utdannet sosialantropolog fra Universitetet i Oslo og har de siste 20 årene jobbet med humanitære og bistandsrelaterte spørsmål, med hovedvekt på kjønn, teknologi og privat sektor-samarbeid. Hun kommer til KPMG fra Innovasjon Norge.

– Gratulerer med ny jobb!
– Tusen takk for det!
– Du er «leder for innovasjon» i KPMG – hva skal du egentlig gjøre?
– Jeg skal lede KPMG's innovasjonsinnsats i arbeidet rettet mot bistand og humanitære spørsmål. Jeg har ansvar for å koble alle de dyktige folka, og den kunnskapen de besitter, og sørge for at vi leverer relevant kunnskap og tjenester til bistandsfeltet. Dessuten har vi allerede et sterkt team innenfor bistandsrådgivning og min oppgave er å målrette fokuset vårt innenfor teknologi-drevet innovasjon.
– Skjønner. Hva var det som fristet deg med denne jobben?
– Alle de flinke folka her på huset, og tanken på at vi kan ta i bruk deres kunnskap til å bidra til smartere og mer effektiv bistand. Og at ledelsen i KPMG ønsker det samme. Teknologidrevne innovasjoner kommer til å møte mange viktige utfordringer framover, særlig knyttet til spørsmål som reguleringer, personvern og cyber security. Vi må sørge for at de mest sårbare blant oss får samme respekt og behandling på dette området som vi får her hjemme.

miljø (SUM), Universitetet i Oslo. Winther fullførte doktorgrad i sosialantropologi ved UiO i 2005, og har vært ansatt på SUM siden 2006. Winther er også utdannet sivilingeniør fra NTNU og bedriftsøkonom fra BI. Winther har i sin forskning vært spesielt opptatt av energisystemer og sosiale effekter av teknologier.

Katerini Storeng er ansatt som førsteamanuensis ved Senter for utvikling og miljø (SUM), Universitetet i Oslo. Hennes forskningsfelt ligger mellom medisinsk antropologi og global folkehelse. I sin forskning har hun fokusert på sosiale og politiske faktorer ved global helsepolitikk og praksis, for eksempel gjennom forskning på politikkutvikling innenfor offentlig-private partnerskap, inkludert Gavi, Vaccine Alliance og Partnerskapet for mødre-, nyfødt- og barnehelse.

Mariel Aguilar-Støen får opprykk til professor i samfunnsgeografi ved Senter for utvikling og miljø (SUM), UiO. Hun er første professor i samfunnsgeografi i Norge med bakgrunn fra Latin-Amerika. Siden hun fullførte doktorgraden ved NMBU i 2009, har Aguilar-Støen vært ansatt på SUM. Hun har lang erfaring med internasjonalt samarbeid og har i sin forskning vært spesielt opptatt av migrasjon, rurale endringer og miljøpolitikk. Hun har gjort feltarbeid i Latin-Amerika, blant annet i Mexico, Guatemala og Nicaragua.

Nordic Microfinance Initiative (NMI) har ansatt **Thomas Klungsøyr** som investeringsdirektør. Han kommer fra stillingen som investeringsdirektør i AMAS og styreleder i Banco D-Miro i Ecuador. Han har tidligere jobbet ti år i DNB innen M&A, strategi-direkte knyttet til integrasjonen og snuoperasjonen av bankene i Baltikum, samt vært leder for bankanalytikere innen sektorene sjømat, helse, TMT og norsk industri. Klungsøyr har en master i finans fra NHH samt en master fra BI Oslo.

Nathalie Rysstad er ansatt som controller i Nordic Microfinance Initiative (NMI). Hun har bakgrunn som finansiell analytiker fra bank og forsikring, blant annet seks år i Swedbank Oslo med finansieringsløsninger for internasjonale shipping- og oil service-selskaper. Hun har mastergrad i finansiell økonomi fra BI Oslo.

Cheng Zeng er ny analytiker i Nordic Microfinance Initiative (NMI). Han har jobbet i PwC Deals med prosjekter relatert til oppkjøp og salg av selskaper. Før tiden i PwC var han konsulent hos BearingPoint i Oslo. Cheng er utdannet siviløkonom fra Norges Handelshøyskolen og har en bachelorgrad fra Universitetet i Oslo.

Fagblad om utviklingssamarbeid.

Redaksjonen arbeider i henhold til pressens Vær Varsom-plakat og Lov om redaksjonell frihet i media. Det er bladets redaktør som har ansvaret for innholdet i bladet.

Ansvarlig redaktør:

Gunnar Zachrisen
gz@norad.no

Nettavisredaktør:

Jan Speed
jasp@norad.no

Bildeansvarlig:

Espen Røst

Journalister:

Tor Aksel Bolle
toab@norad.no
Espen Røst
espen.rost@norad.no
Nina Bull Jørgensen
nb.jorgensen@gmail.com
Martin Skjæraasen
martin.skjaeraasen@gmail.com
Asle Olav Rønning
asle.olav.ronning@norad.no

Administrasjon:

Ulrik Strøm Sæther
Ba-Musa Ceesay

Internett:

www.bistandsaktuelt.no

Postadresse:

Boks 1303 Vika
0112 Oslo

Kontoradresse:

Bygdøy Allé 2 (1. etg.)

Telefoner:

23 98 00 00 (sentralbord)
23 98 02 37 (redaksjon)
23 98 02 37 (annonser)

E-post redaksjon:

gz@norad.no

E-post annonser:

toab@norad.no

E-post Nyhetsbrev:

jasp@norad.no

Design og produksjon:

Medier og Ledelse AS

Trykk:

Amedia Trykk AS

Abonnement:

Bistandsaktuelt, Norad
Boks 1303 Vika,
0112 Oslo
Telefon: 23 98 02 35
E-post: bmc@norad.no
Abonnementet er gratis.

Utgever:

Norad
ISSN 1501-0201

Redaksjonen avsluttet:

12. februar 2019

Opplag denne utgaven:

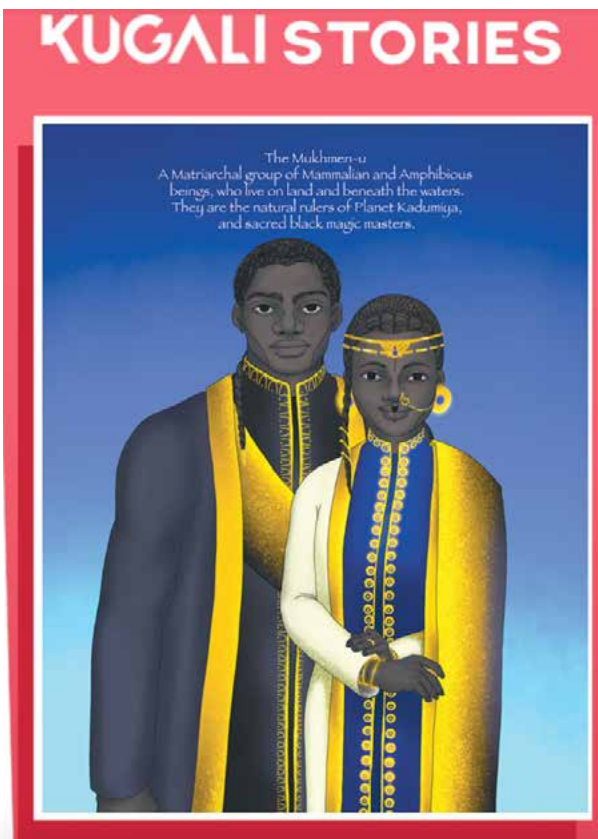
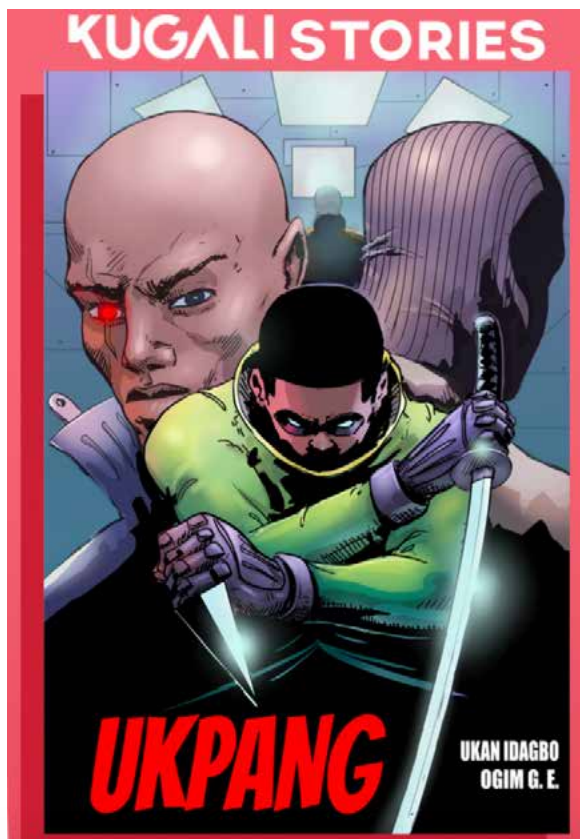
19 500 eksemplarer.

Bistandsaktuelt er medlem av **Fagpressen**.

Neste Bistandsaktuelt:

Utkommer cirka
12. april 2019.

Kugali-kollektivet samler tegnere fra en rekke afrikanske land. Her er tre ulike seriebidrag, fra tegnerne Ukan Idagbo, Yamartat Ta og Lubega Louis.

De er klare for å overta etter Disney

En gruppe nigerianske gründere tar nå opp kampen med Disney-konsernet i Afrika. – Blir vi like gode fortellere som Disney, vil afrikanere foretrekke våre historier, sier de. **Av Anne Håskoll-Haugen**

Nigerianerne Tolu Olowofoyeku, Ziki Nelson og Hamid Ibrahim står bak tegneseriekollektivet Kugali, som allerede har rukket å gi ut ni bøker.

En afrofuturistisk «space-opera» om en avansert sivilisasjon som må redde planeten fra onde reptiler. En urban fantasy-fortelling om tre barn tvunget til å jobbe i Ghanas fiskeindustri. Eller hva med *Razor man* – helten som må redde folket fra korrupsjonen som har infisert landet deres?

Fire bøker og fem tegneseriehefter på to år har det blitt – tegneseriekollektivet Kugali har støvsugd det afrikanske kontinentet for kreative tegnere. Resultatet er hundrevis av fargelagte sider med historier inspirert av afrikanske myter og historie, av virkeligheten på gata og mulige og umulige afrikanske fremtider.

Å bli like mainstream som Disney

Målet er å bli like mainstream som Disney.

– Vi er ikke negative til Disney, tvert imot, de er verdens beste fortellere i denne sjangeren – vi vil bare være like gode, eller enda bedre!

Kollektivet er sikre på at hvis de blir like gode fortellere som Disney, vil afrikanere foretrekke deres historier. Helt andre historier om Afrika enn de du er vant til.

De to småguttene, Tulu og Ziki vokste opp i storbyen Lagos, Nigeria, med nesa plantet i *Asterix og Obelix* og japansk anime, som *DragonBallZ*. Tegneseriene fra Marvel og Disney var også en stor del av dietten.

– Vi elsker tegneserier, og tenkte aldri på at det vi leste ikke var tegnet av afrikanere. Eller at ingen av tegneseriene eller dataspillene hadde svarte ansikter. Eller at det ikke fantes svarte i science fiction-seriene. Som om det ikke fantes svarte i fremtiden. Vi tenkte ikke på det heller, vi elsket tegneseriene likevel, de var jo fantastiske.

Hvorfor ikke afrikanere?

Tulu Olowofoyeku forteller på telefon mens han parkerer bilen foran kontoret sitt. Han bor fortsatt i Lagos, Afrikas største by. Ziki Nelson har flyttet til Storbritannia. De to Lagos-guttene har blitt voksne. De elsker fortsatt tegneserier, men måtte etterhvert spørre seg selv:

– *Hvorfor er det slik at europeere, amerikanere og asiater når ut til hele verden med sine historier – og ikke afrikanere?*

– Vi er lært opp til at alt som blir laget i vårt eget land er skrot. Men så begynte vi å lete etter afrikanske tegneserieskapere, og fant ut at det lages utrolig mye bra. Det er bare nesten ingen som kjenner til det, sier Olowofoyeku.

Han og kompisen støvsugde kon-

tinnetet for kreative tegnere, og i dag har letingen blitt til tegneseriekollektivet Kugali. Fire bøker og fem tegneseriehefter på mindre enn to år – og det er mer i vente.

– Målet er å lage animasjoner som kan konkurrere med det beste som lages i dag.

– Visste ikke at jeg var svart

Olowofoyeku forteller at i begynnelsen var de ikke så opptatt av at dette skulle handle om å fortelle «de svartes historier».

– Vi ville bare lage noe som var så bra at både europeere, amerikanere og asiater ville lese det – ikke fordi det var afrikansk, men fordi det var *great!* Akkurat som vi elsket japansk anime da vi var små – ville vi at japanske barn skulle lese det vi lager.

– Jeg visste ingenting om rasisme og hvordan svarte mennesker ble behandlet andre steder. Jeg ignorerte det ikke – jeg bare visste ingenting om det. Her i Nigeria er alle svarte, det å kalle noen svart er en helt uinteressant beskrivelse av en person. Jeg så ikke en gang på meg selv som en svart mann. Det var da jeg reiste til Europa for første gang jeg ble svart, sier Olowofoyeku.

Han ble etterhvert oppmerksom på fraværet av svarte mennesker i tegneserier og hvilke rolle svarte mennesker ofte får i filmer.

Det handler om kultur

Likevel:

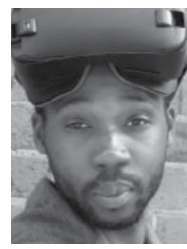
– Hudfarge er en ting, kultur er noe annet. De svarte i Europa og USA har ikke samme livserfaring som svarte her i Afrika. Dessuten finnes det hvite afrikanere, de er like mye afrikanere som de svarte er. Europeere som har bodd

Tolu Olowofoyeku.

Hamid Ibrahim.

Ziki Nelson.

her lenge, kan være mer informert om afrikansk virkelighet enn en svart mann som aldri har bodd her.

Derfor, sier han, handler ikke Kugali om svart historiefortelling – men om afrikanske historier, det er en viktig forskjell, mener han. Det er ikke et mål for Kugalis å nekte folk fra andre kontinenter å fortelle om Afrika.

– Men afrikanere i Afrika kan fortelle andre historier om Afrika. Jeg liker å sammenligne det med når menn skriver eller lager filmer om kvinner. Som kvinne vil du sikkert kunne kjenne deg igjen, historien kan være veldig god, men samtidig vil du kanskje oppleve at det er noe som ikke stemmer. Eller at du ikke kjenner deg helt igjen. Afrikanere har tilgang på andre perspektiver, andre historier, sier Olowofoyeku.

Helt egne uttrykk

– Vi skal ikke konkurrere ved å lage afrikanske versjoner av for eksempel amerikanske superheltefortellinger – vi lager våre helt egne uttrykk, en egen afrikansk identitet. Noe som er oss, sier han.

Olowofoyeku avslører at han nå jobber med å lage et dataspill. Om noen skulle være i tvil: Det har definitivt afrikanere i alle hovedrollene. ■

Obs! Et videointervju med Kugali-tegnerne finnes på BBC.

« Vi begynte å lete etter afrikanske tegneserieskapere, og fant ut at det lages utrolig mye bra. »